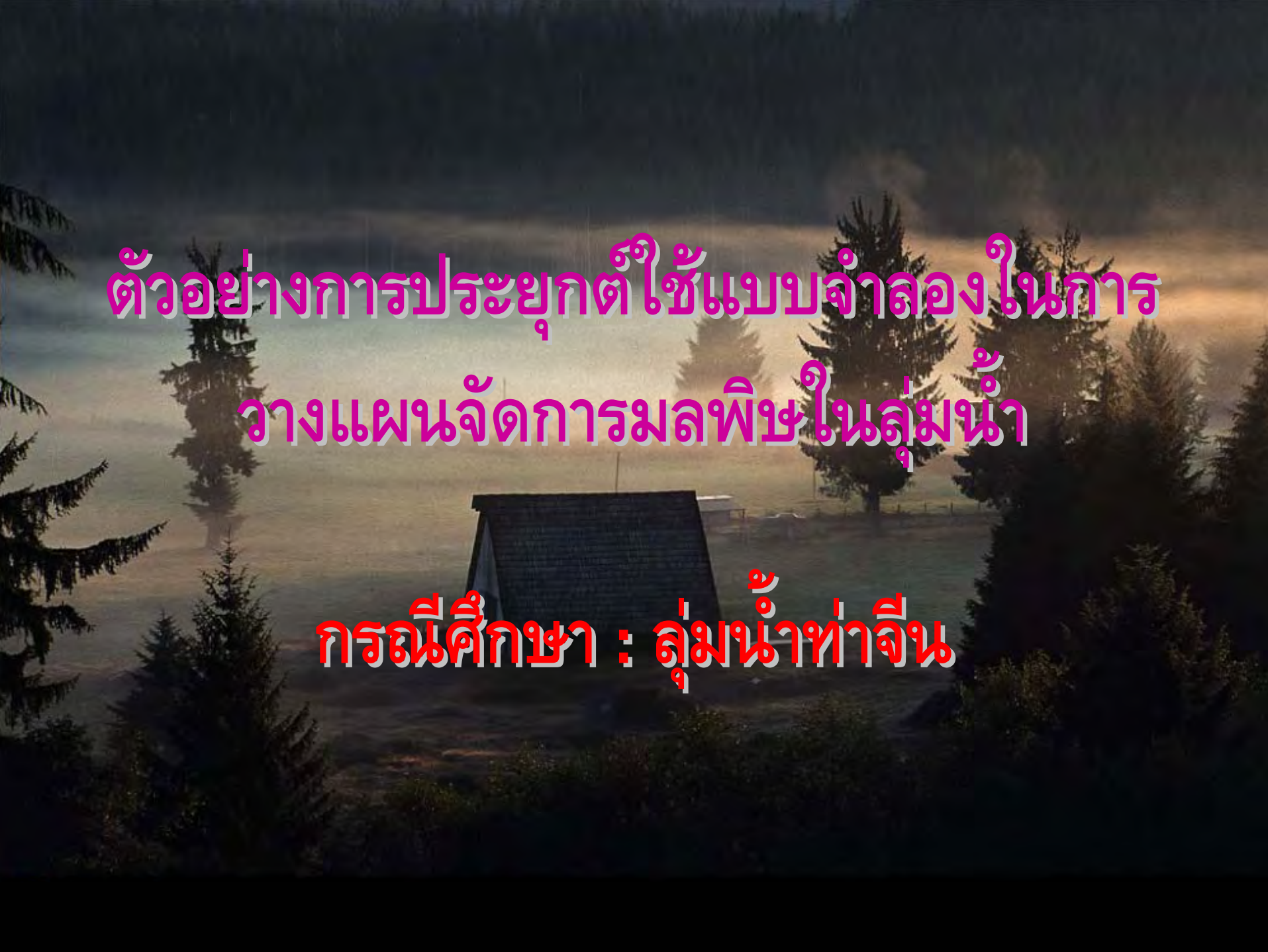
ตัวอย่างการประยุกต์ใช้แบบจำลองในการ
วางแผนจัดการมลพิษในลุ่มน้ำ
กรณีศึกษา : ลุ่มน้ำท่าจีน

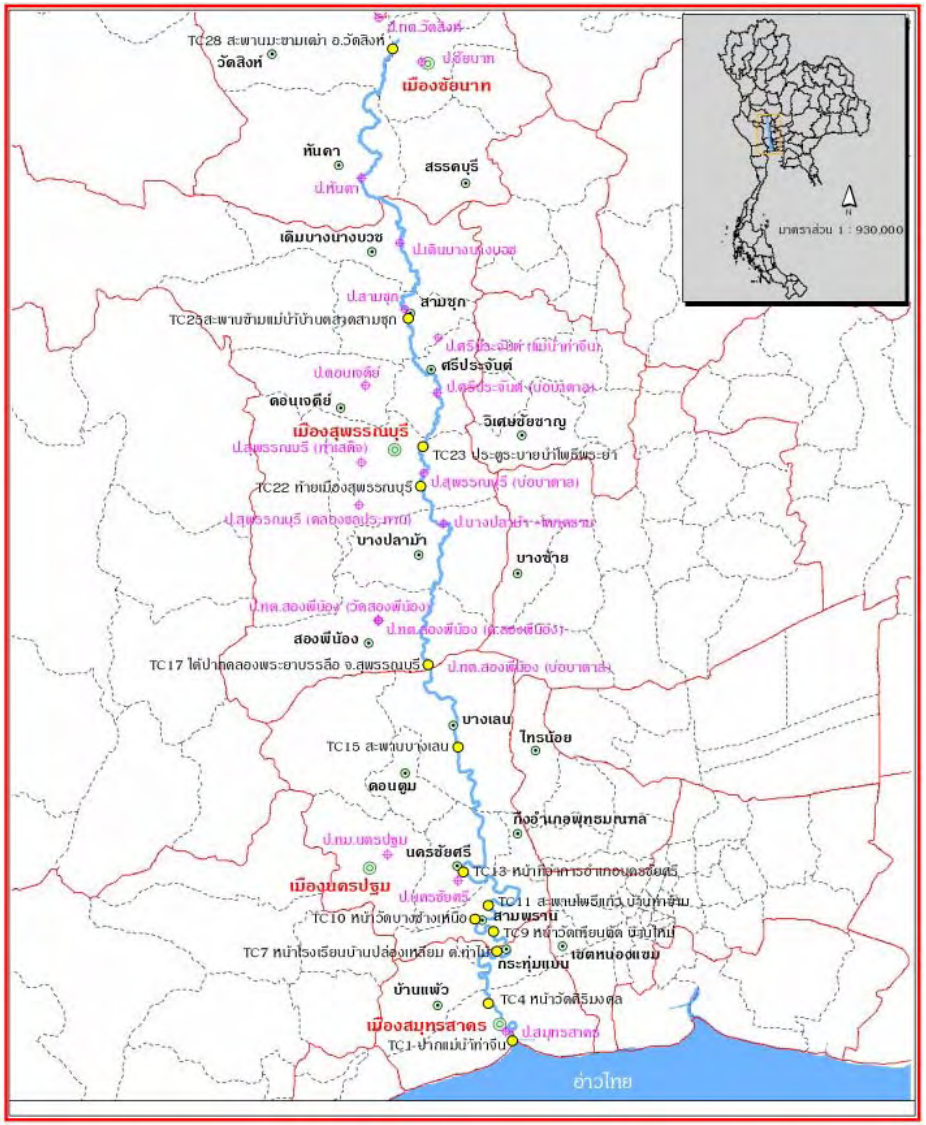

ลุ่มน้ำท่าจีน เป็นหนึ่งใน 25 ลุ่มน้ำของประเทศ ที่มีปัญหาด้านมลพิษมากที่สุด จากรายงานสรุปคุณภาพน้ำประจำปี 2548 ของกรมควบคุมมลพิษ

พื้นที่ศึกษา: ลุ่มน้ำท่าจีน

ครอบคลุมจังหวัดหลัก คือ สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร

(รวมทั้งอุทัยธานี ชัยนาท กาญจนบุรี อยุธยา นนทบุรี และ กรุงเทพฯ)

ลุ่มน้ำท่าจีน มีการเน่าเสียอย่างรุนแรงใน ปี พ.ศ. 2543 และ 2544

- ในปี 2543 ช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม แม่น้ำท่าจีนเกิดปัญหาเน่าเสีย เป็นระยะทาง 150 กิโลเมตร จาก อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี จนถึง จ.สมุทรสาคร (ค่า DO อยู่ระหว่าง 0.0-0.5 mg/l)
- ในปี 2544 ช่วงเดือนมีนาคม เกิดน้ำเน่าเสีย บริเวณช่วงด้านใต้ของ อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี จนถึง อ.บางเลน จ.นครปฐม เป็นระยะทาง 30 กิโลเมตร (ค่า DO อยู่ระหว่าง 0.5-0.9 mg/l)

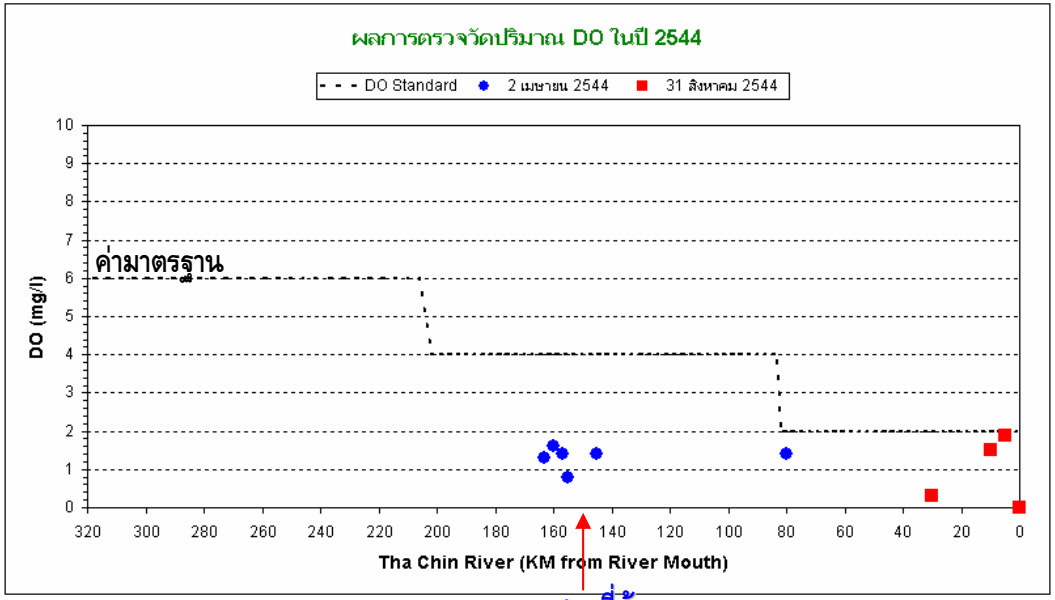

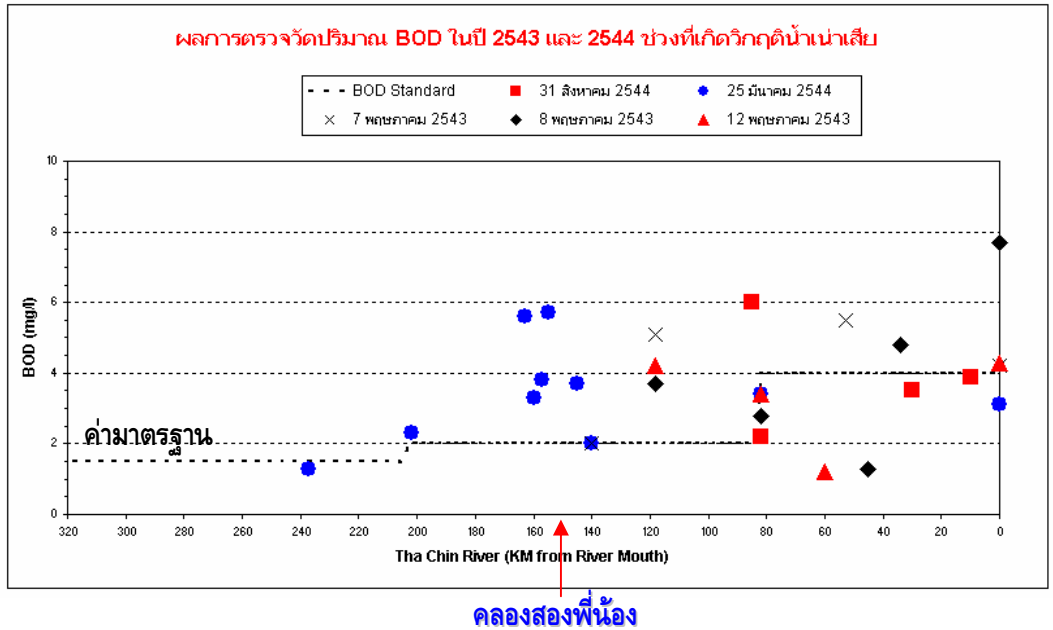

ผลการตรวจวัดปริมาณ DO และ BOD ในแม่น้ำท่าจีน

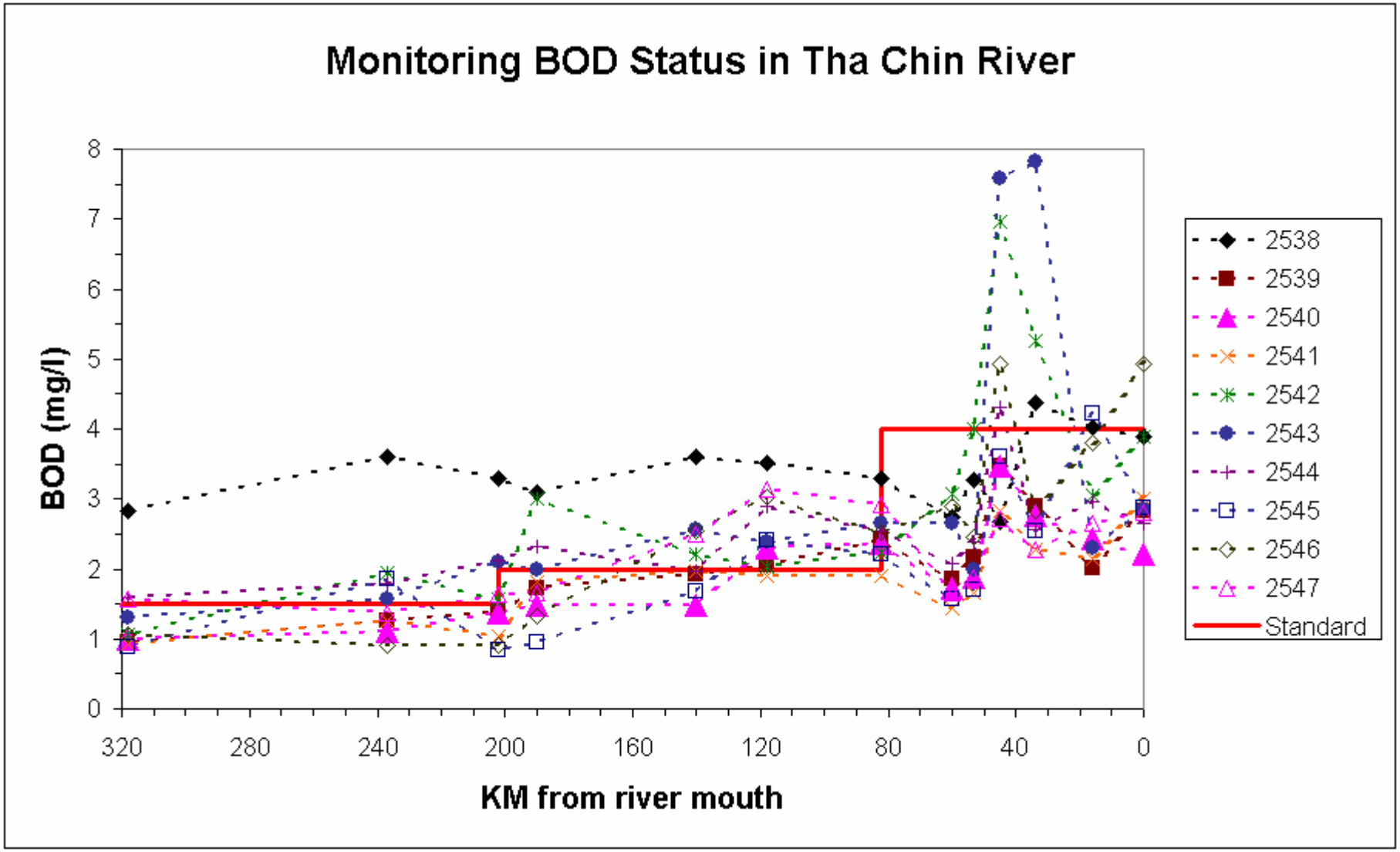

ผลการตรวจวัดปริมาณ BOD ในแม่น้ำท่าจีน พ.ศ. 2538 - 2547

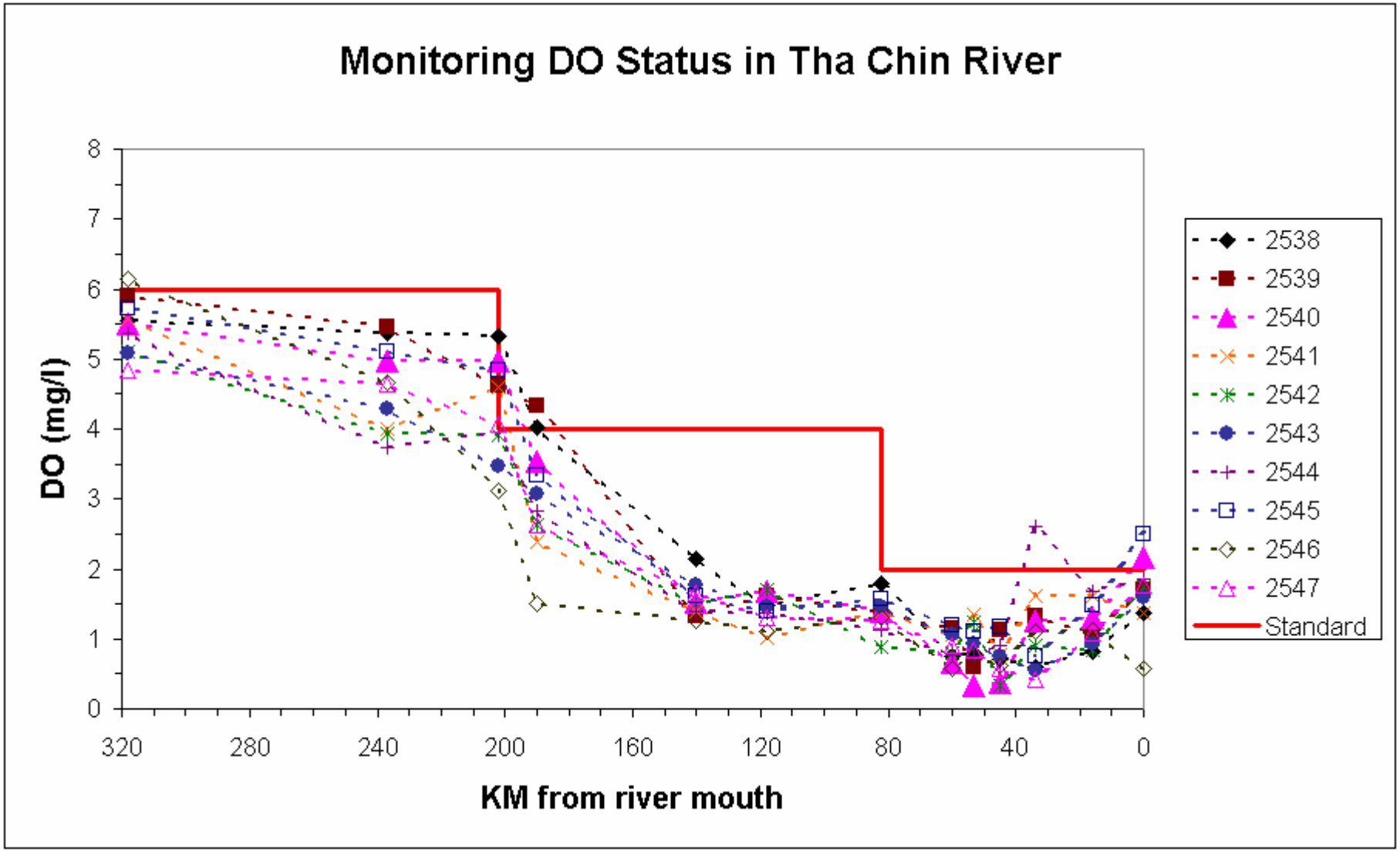

ผลการตรวจวัดปริมาณ DO ในแม่น้ำท่าจีน พ.ศ. 2538 - 2547

เมื่อมีจุดกำเนิดมลพิษ ปล่อยมลพิษลงสู่แม่น้ำ มลพิษไหลจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ
ผู้ที่ได้รับผลกระทบคือผู้ที่อยู่ท้ายน้ำ

ต้นน้ำ

ปลายน้ำ

แหล่งกำเนิดมลพิษสามารถลดหรือกำจัดได้

ต้นน้ำ

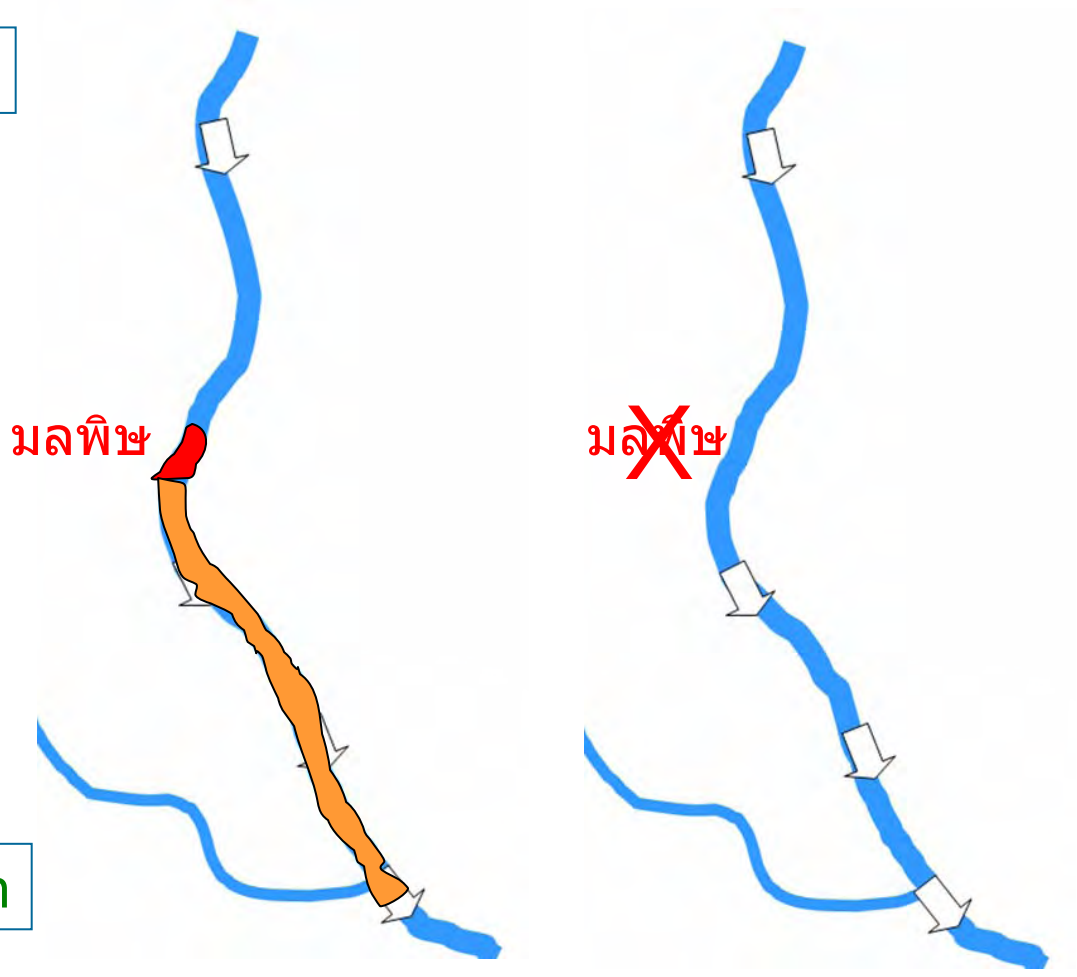

ปลายน้ำ

แต่การแก้ไขปัญหามลพิษในลำน้ำไม่สามารถแก้ที่จุดใดจุดหนึ่งได้ เพราะมลพิษจากต้นน้ำก็ยังสามารถไหลมายังปลายน้ำได้อีก

ดังนั้นจึงต้องพิจารณา<u>แก้ไขปัญหาทั้งลุ่มน้ำ</u> จึงจะทำให้คุณภาพน้ำในแม่น้ำนั้นดีขึ้นได้

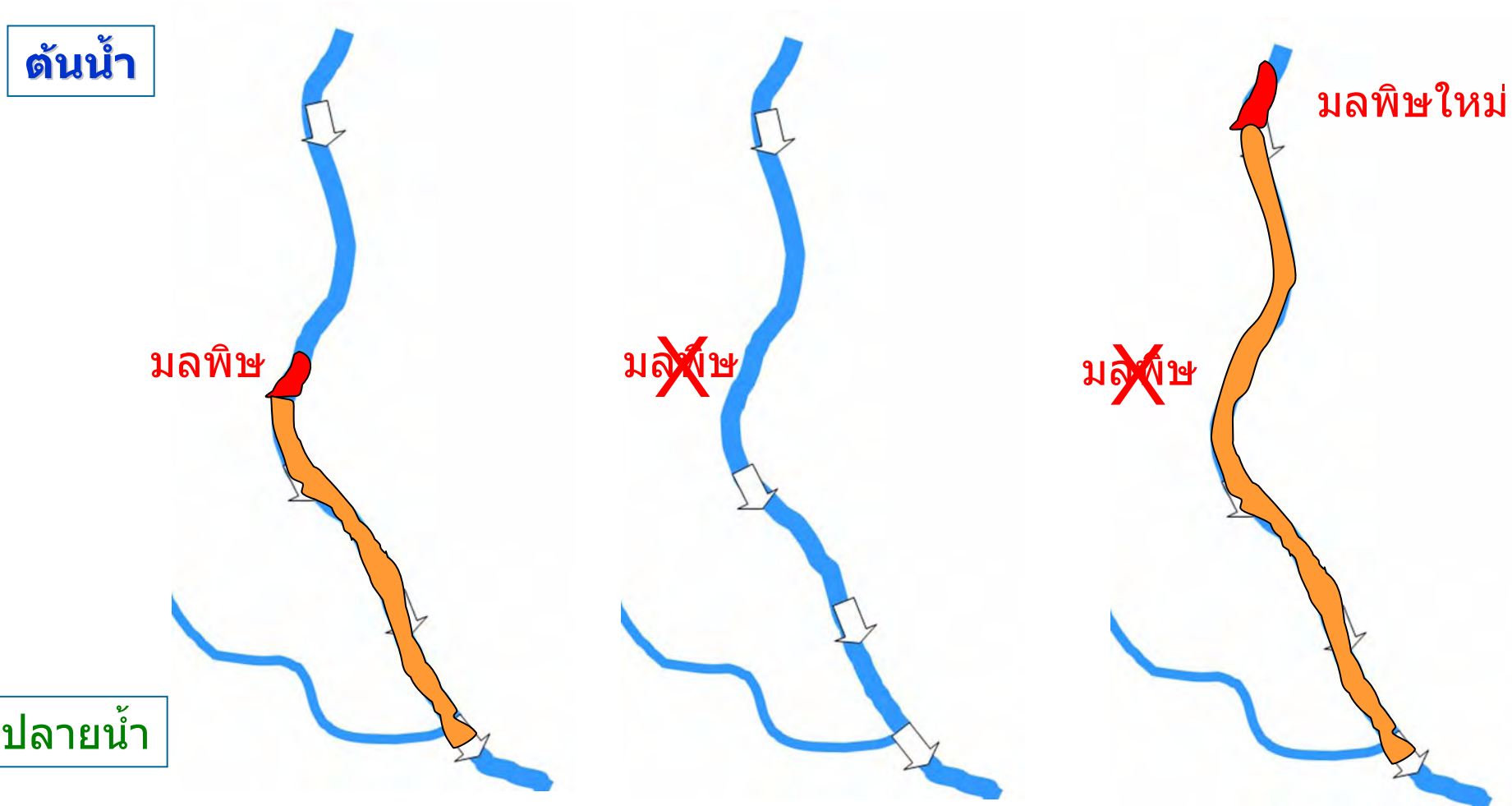

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประเมินความสามารถในการรองรับมลพิษของแม่น้ำท่าจีน โดยใช้แบบจำลองคณิตศาสตร์

แบบจำลองคณิตศาสตร์ที่ใช้ในการศึกษา คือ

- **แบบจำลองอุทกศาสตร์ (Hydrodynamic Model)**
  คำนวณอัตราการไหล ระดับน้ำ ความเร็วในแม่น้ำ
- **แบบจำลองคุณภาพน้ำ (Water Quality Model)**
  คำนวณการแพร่กระจายของมลพิษในลำน้ำ

รับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา

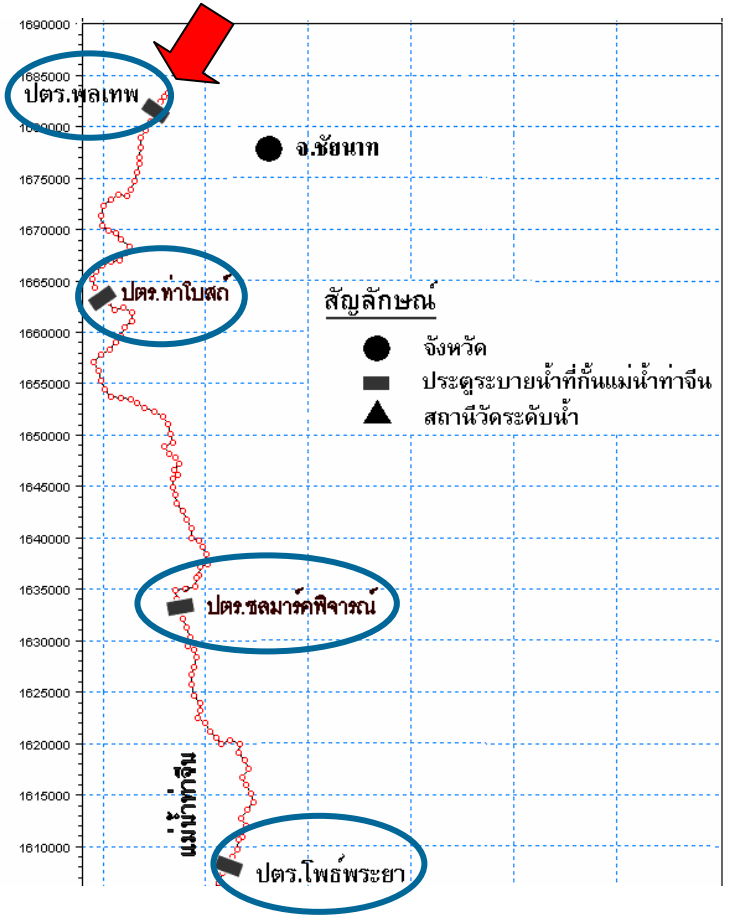

โครงสร้างแบบจำลองคณิตศาสตร์ของลุ่มน้ำท่าจีน

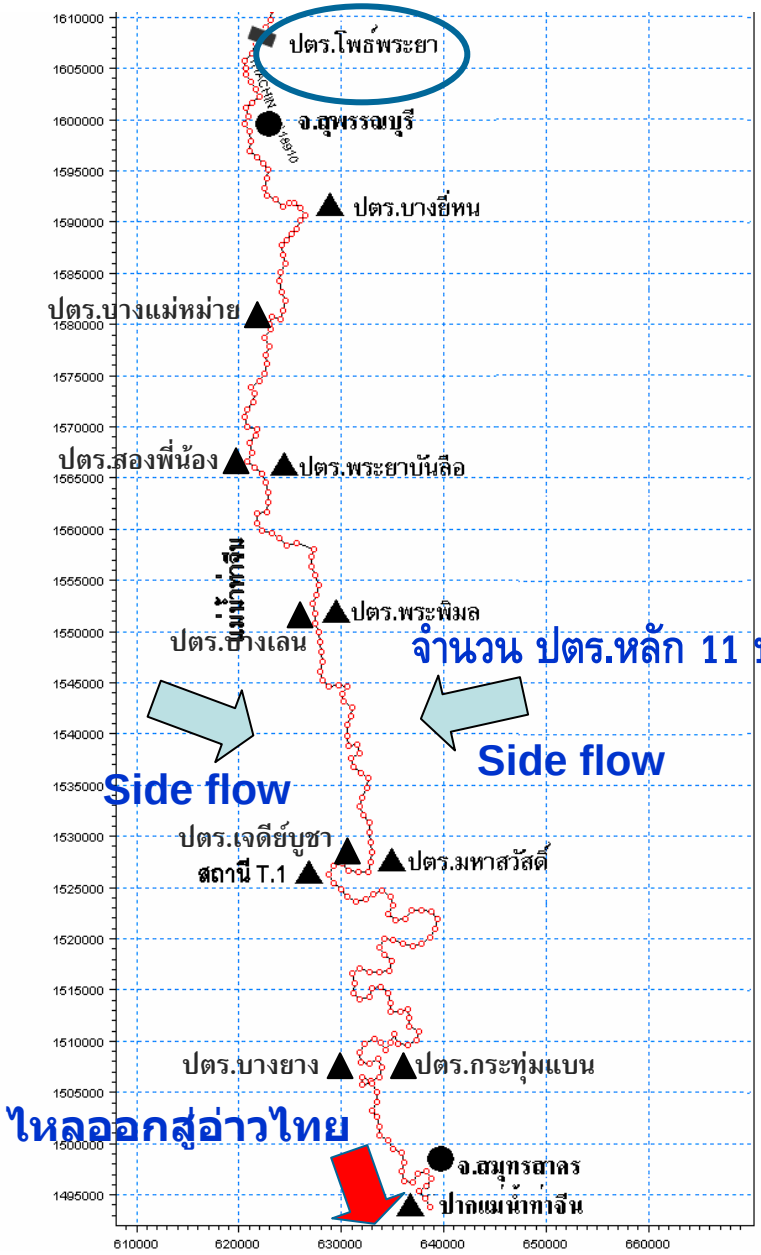

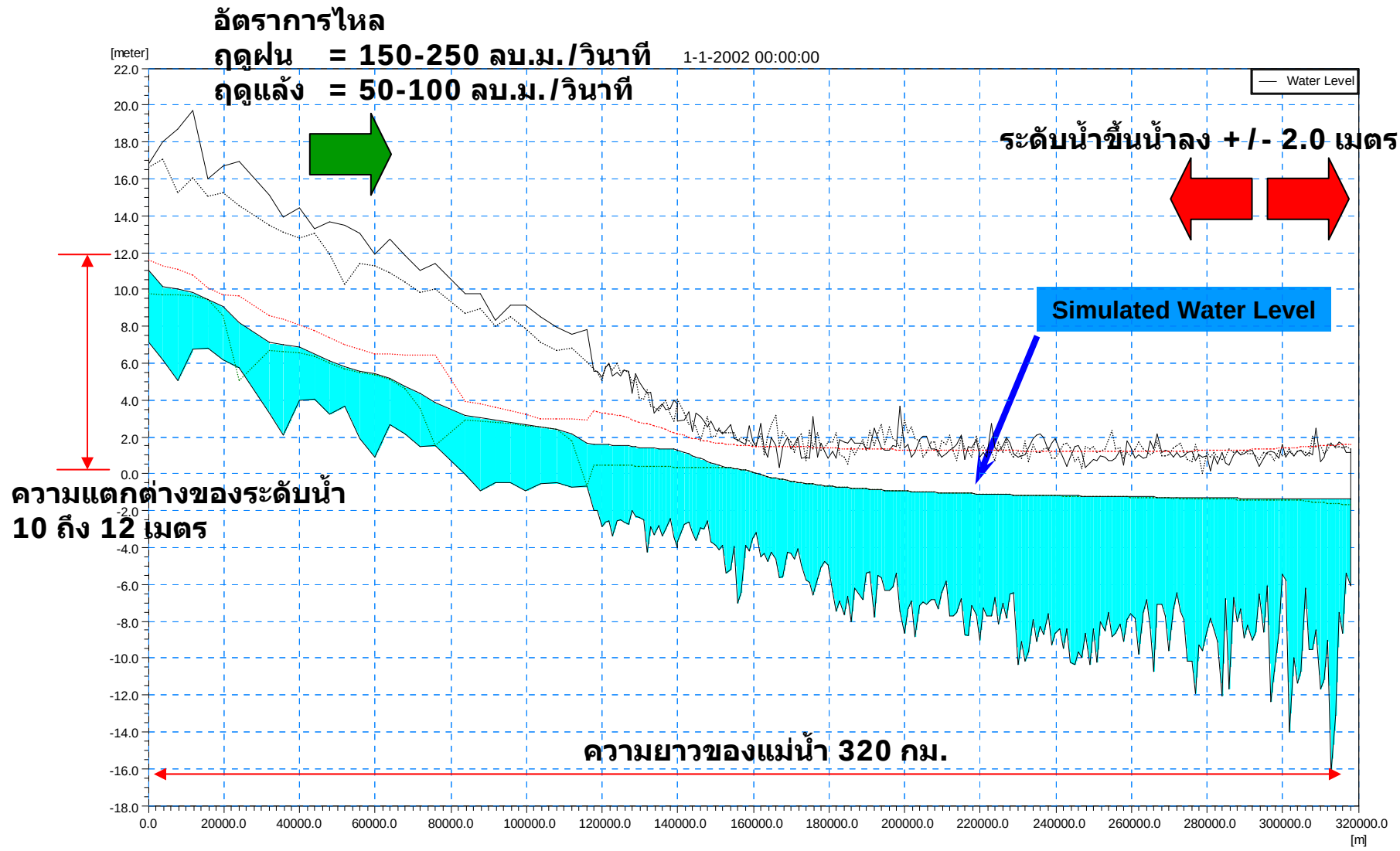

ตัวอย่างผลการคำนวณค่าระดับน้ำในแม่น้ำท่าจีน

ปี พ.ศ. 2545 - ฤดูแล้ง

ผลการคำนวณจากแบบจำลองอุทกพลศาสตร์ในแม่น้ำท่าจีน คือ

- ค่าระดับน้ำและความเร็วกระแสน้ำที่ กม. ต่างๆ ในลำน้ำทุกๆ 2 -5 กม.

  (ความเร็วการไหลประมาณ 0.5 ม./วินาที)

- ปริมาณการไหลในแม่น้ำ

ผลการคำนวณจะถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับ **แบบจำลองคุณภาพน้ำ (Water Quality Model)** ต่อไป

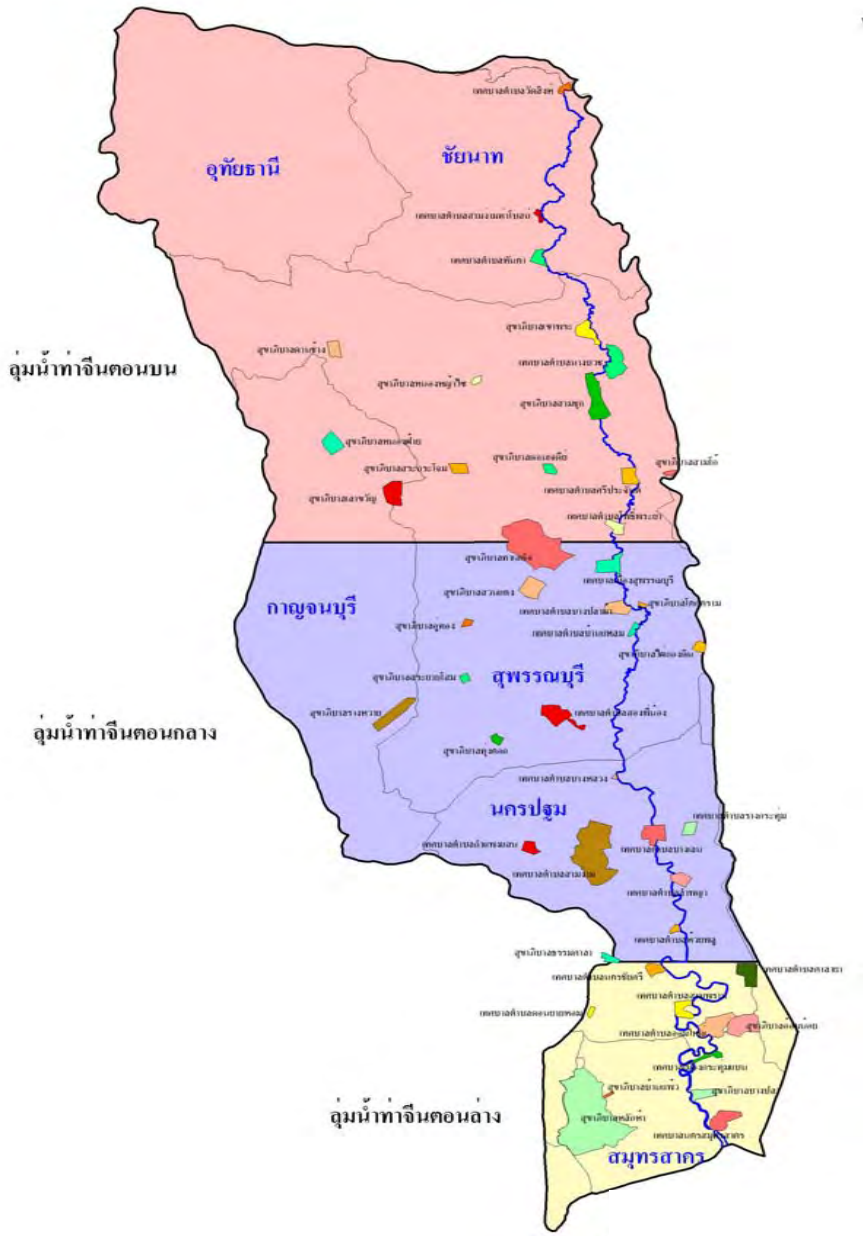

ตำแหน่งชุมชนต่างๆ

ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

แหล่งกำเนิด:

มี 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

- Point Source
(แหล่งกำเนิดที่มีจุดแน่นอน)
- Non-Point Source
(แหล่งกำเนิดที่ไม่มีจุดแน่นอน)
- Natural Source
(แหล่งกำเนิดจากธรรมชาติ)

กิจกรรม:

มี 10 กิจกรรมหลักที่ปล่อยปริมาณความสกปรกทั้งหลาย ลงสู่แม่น้ำ ได้แก่

- Point Source
  - ฟาร์มหมู (1,065 ฟาร์ม)
  - เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
  - ชุมชนเมือง
  - อุตสาหกรรม (2,000 โรงงาน)
- Non-Point Source
  - นาข้าว
  - ชุมชนชนบท
  - พืชผัก/ผลไม้
- Natural Source
  - ป่าชายเลน
  - ป่า
  - ทุ่งหญ้า

ทั้งหมดอยู่ในฐานข้อมูล ระบบ GIS

แหล่งกำเนิด และกิจกรรมต่างๆ
ที่ทำให้เกิดปริมาณความสกปรกในลุ่มน้ำท่าจีน

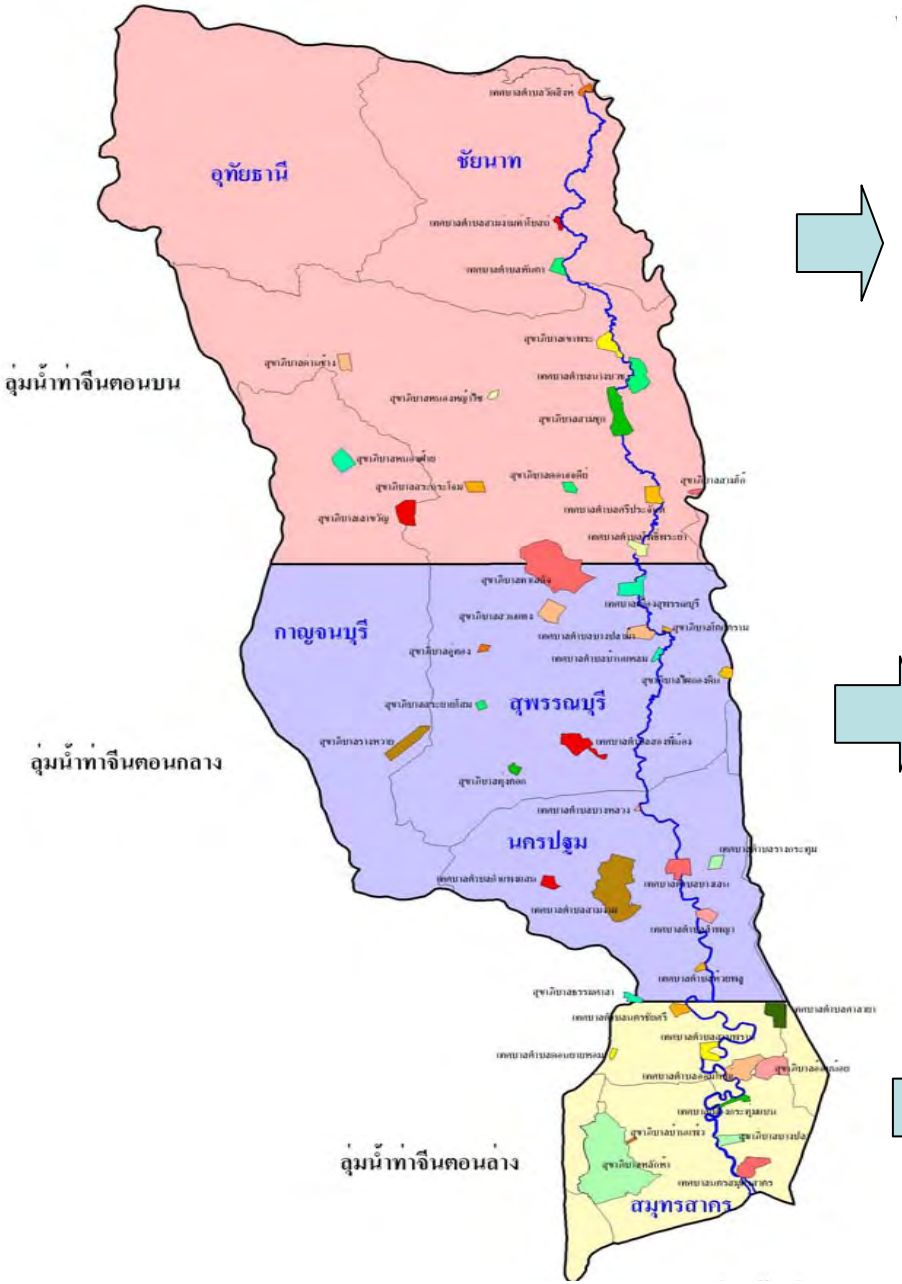

ท่าจีนตอนบน แหล่งกำเนิดหลัก :

- นาข้าว (10,000 กก. BOD/วัน)
- พืชผัก/ผลไม้

ท่าจีนตอนกลาง แหล่งกำเนิดหลัก :

- นาข้าว (11,000 กก. BOD/วัน)
- เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (30,000 กก. BOD/วัน)
- ฟาร์มหมู (25,000 กก. BOD/วัน)

ท่าจีนตอนล่าง แหล่งกำเนิดหลัก :

- เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (40,000 กก. BOD/วัน)
- อุตสาหกรรม (18,000 กก. BOD/วัน)

การสร้างแบบจำลองคุณภาพน้ำของแม่น้ำท่าจีน

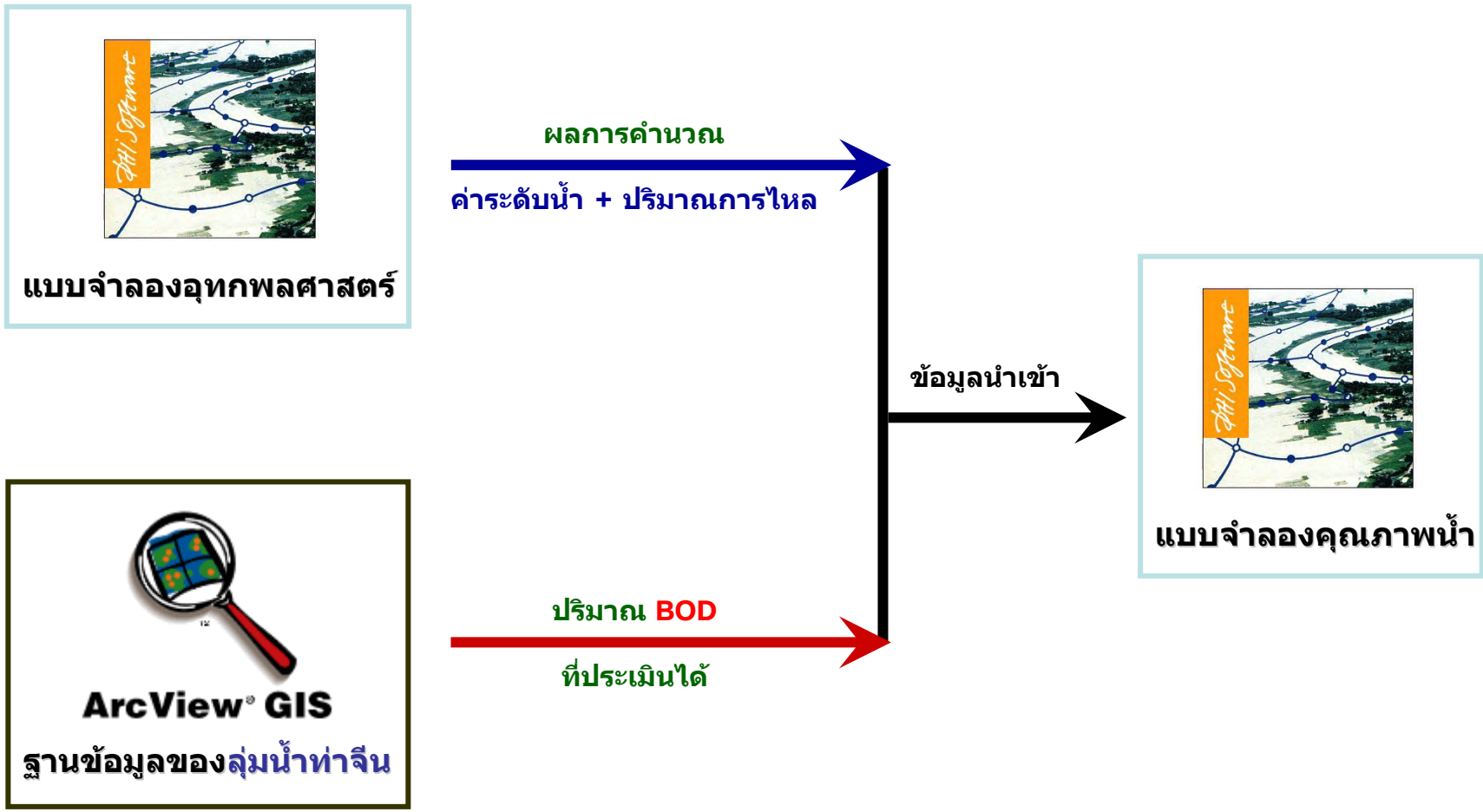

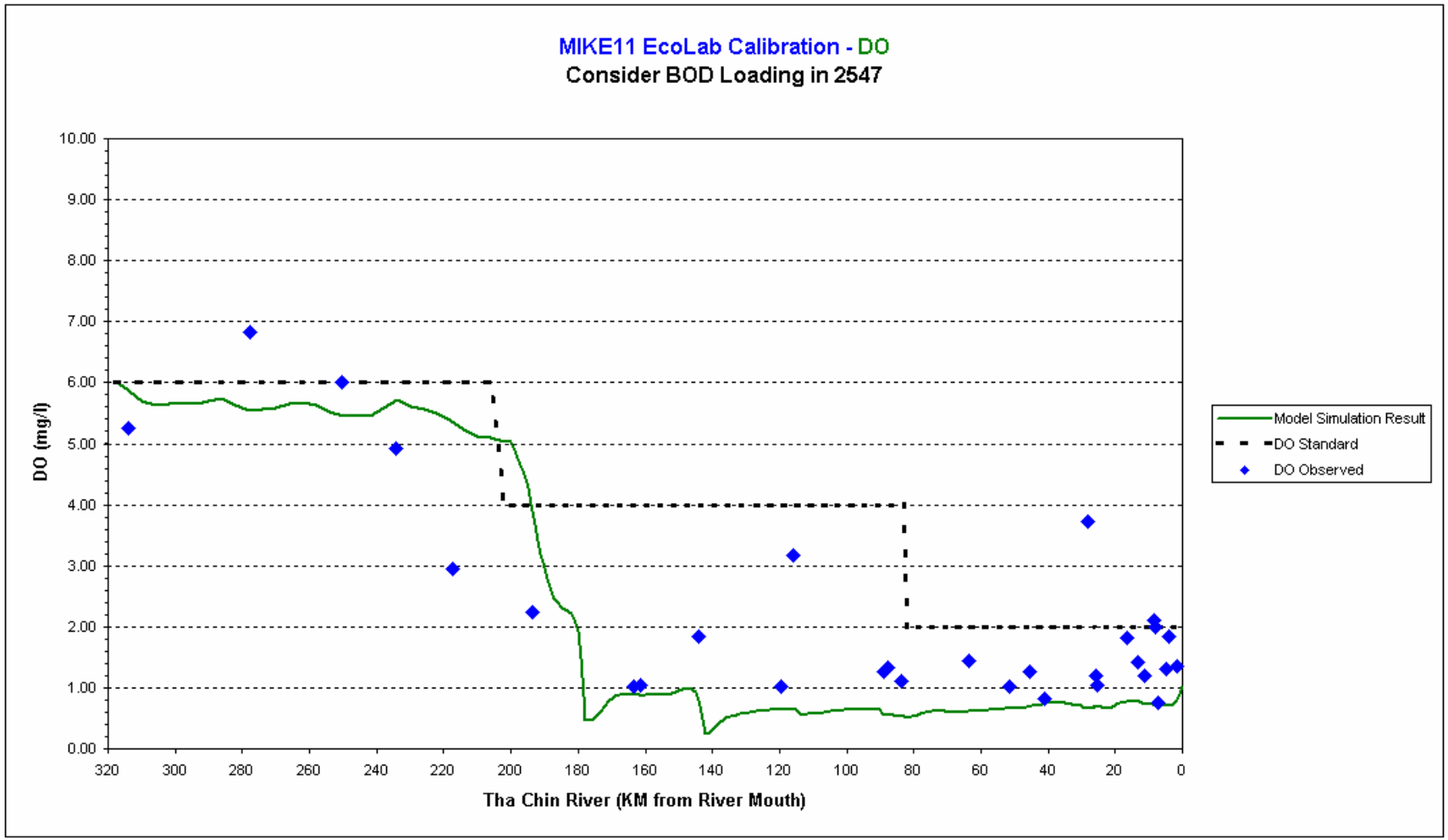

ผลการปรับเทียบค่า DO

WQ Model Calibration in
Tha Chin River

Scenario: 100% All BOD: 2004 (2547)

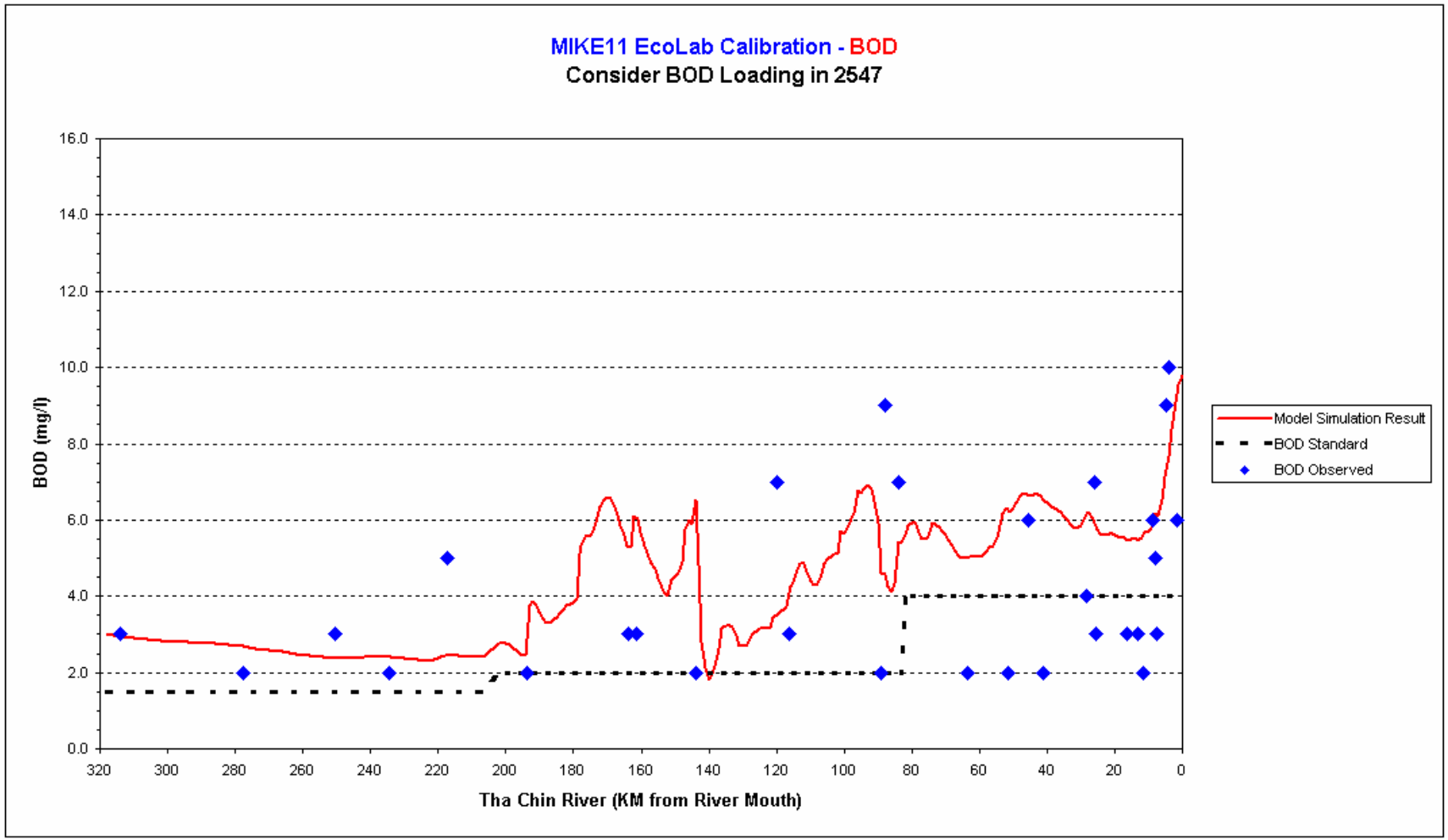

ผลการปรับเทียบค่า BOD

WQ Model Calibration in Tha Chin River

Scenario: 100% All BOD: 2004 (2547)

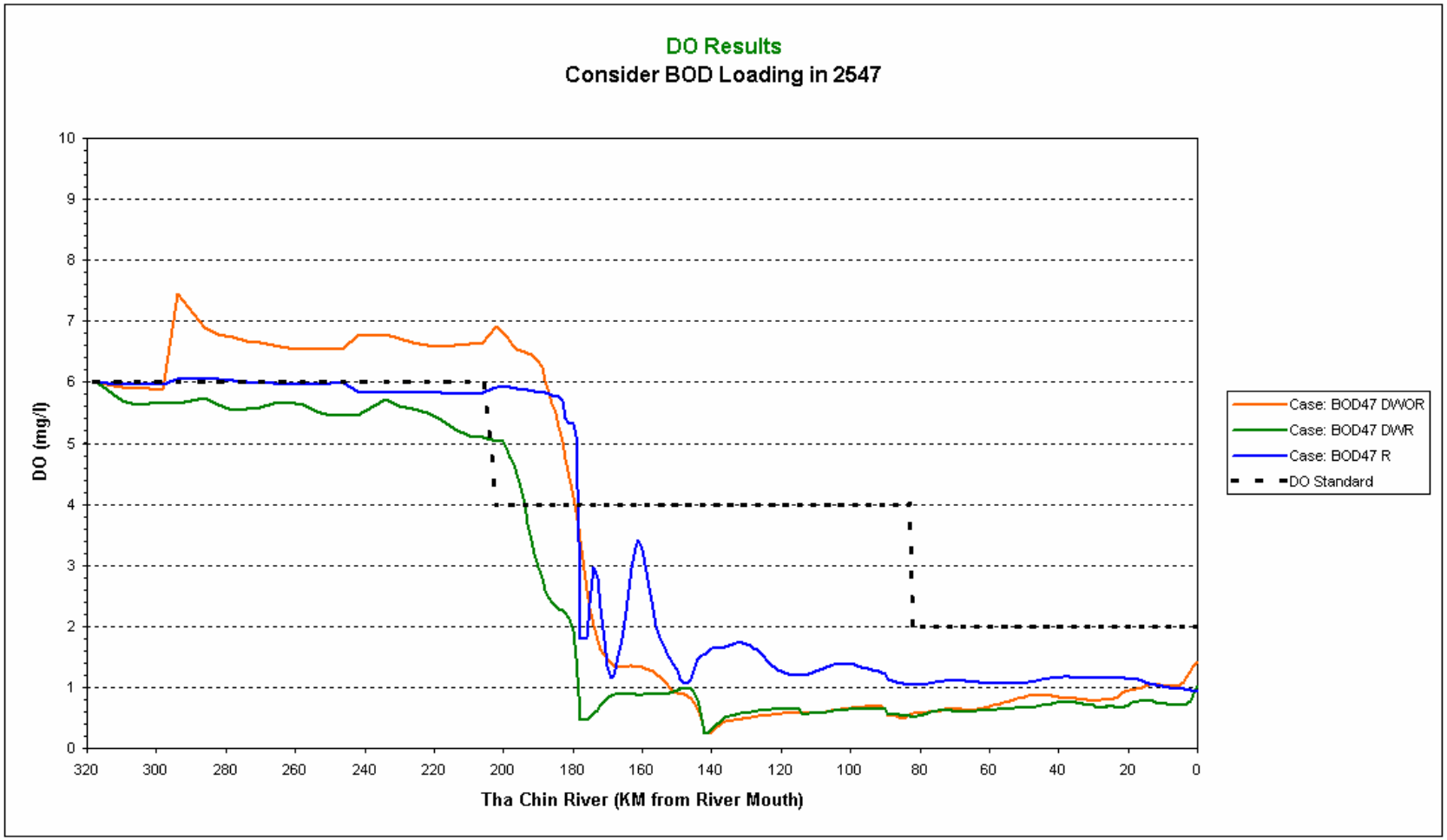

สถานการณ์ปัจจุบันของ DO

WQ Model Calibration in
Tha Chin River

Scenario: 100% All BOD: 2004 (2547)

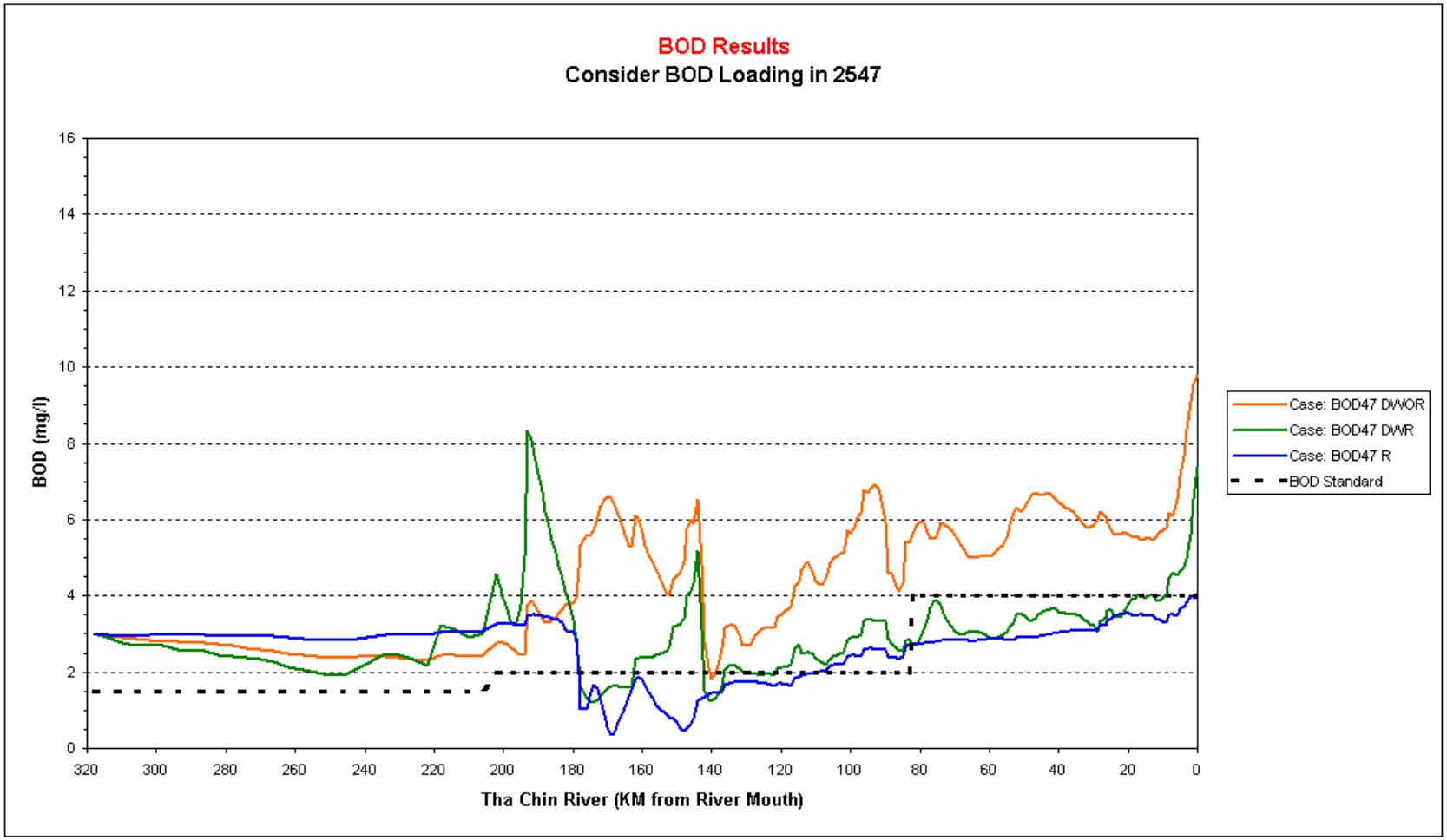

สถานการณ์ปัจจุบันของ BOD

WQ Model Calibration in Tha Chin River

Scenario: 100% All BOD: 2004 (2547)

สรุปสถานการณ์คุณภาพน้ำในปัจจุบันของแม่น้ำท่าจีน
(จากผลการคำนวณด้วยแบบจำลอง)

ปริมาณมลพิษในปี พ.ศ.	พื้นที่	ฤดู	DO (มก./ล.)	BOD (มก./ล.)	หมายเหตุ
2545	แม่น้ำท่าจีนตอนบน	แล้ง	6.4	2.5	คุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน (DO 6 มก./ล. BOD 1.5 มก,/ล.)
		แล้งมีฝนตก	5.5	2.5	
		ฝน	5.8	3.0	
	แม่น้ำท่าจีนตอนกลาง	แล้ง	1.0	3.6	คุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน (DO 4 มก./ล. BOD 2 มก,/ล.)
		แล้งมีฝนตก	0.7	4.2	
		ฝน	1.3	1.5	
	แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง	แล้ง	0.7	5.5	คุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน (DO 2 มก./ล. BOD 4 มก,/ล.)
		แล้งมีฝนตก	0.7	3.2	
		ฝน	1.1	1.5	

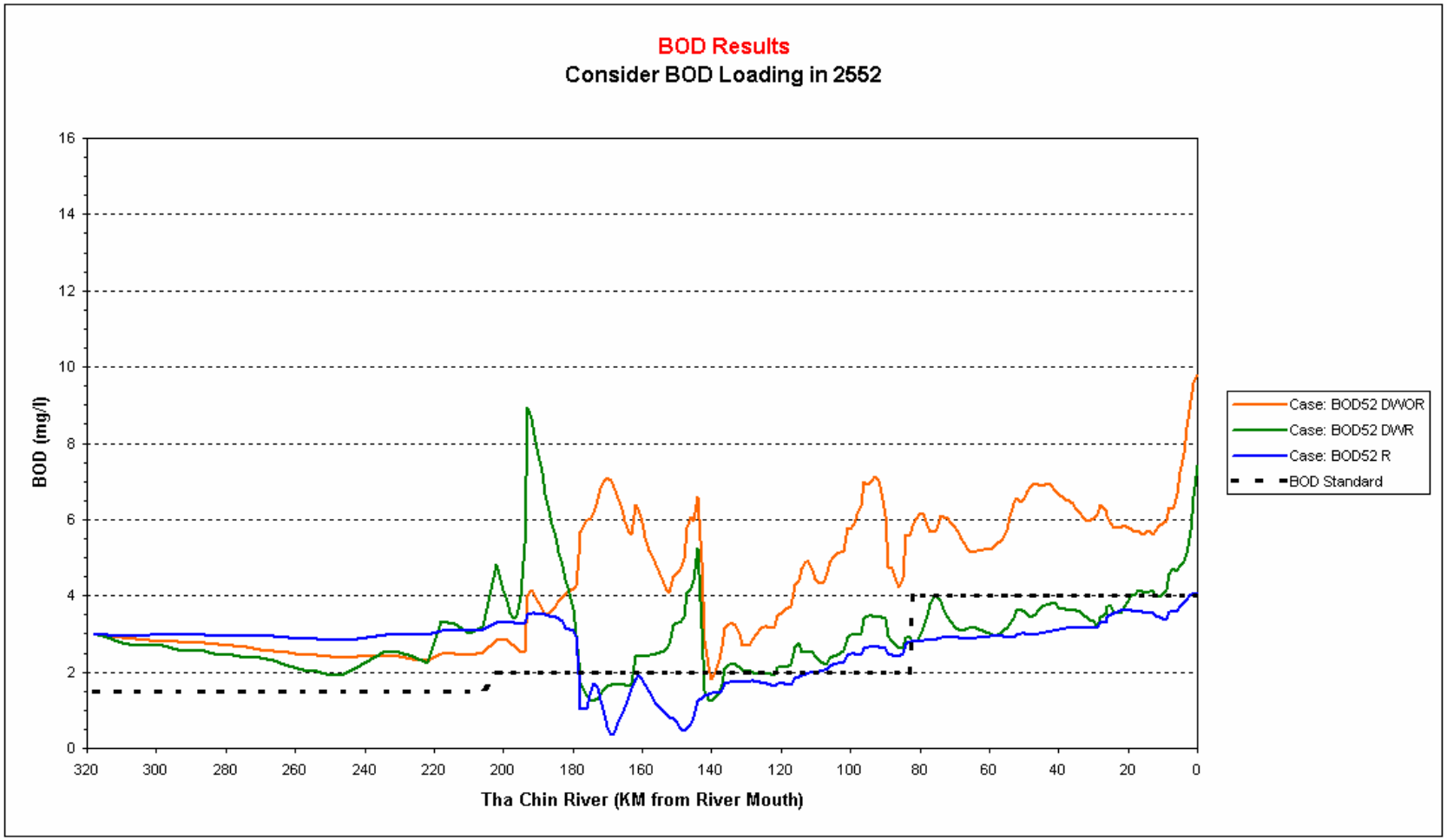

สถานการณ์ BOD ในอีก 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2552)

WQ Model Calibration in
Tha Chin River

Scenario: 100% All BOD: 2009 (2552)

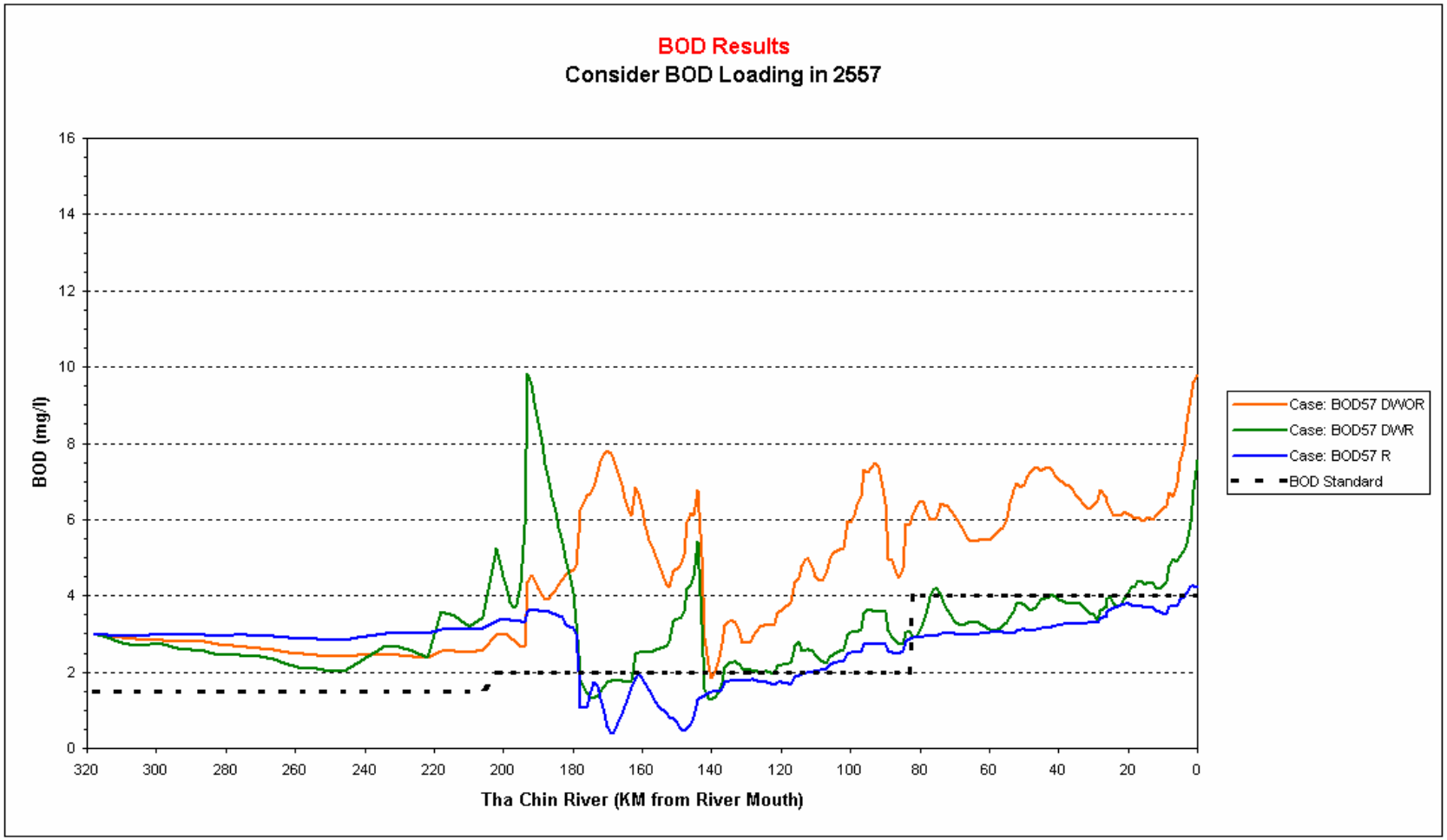

สถานการณ์ BOD ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2557)

WQ Model Calibration in Tha Chin River

Scenario: 100% All BOD: 2014 (2557)

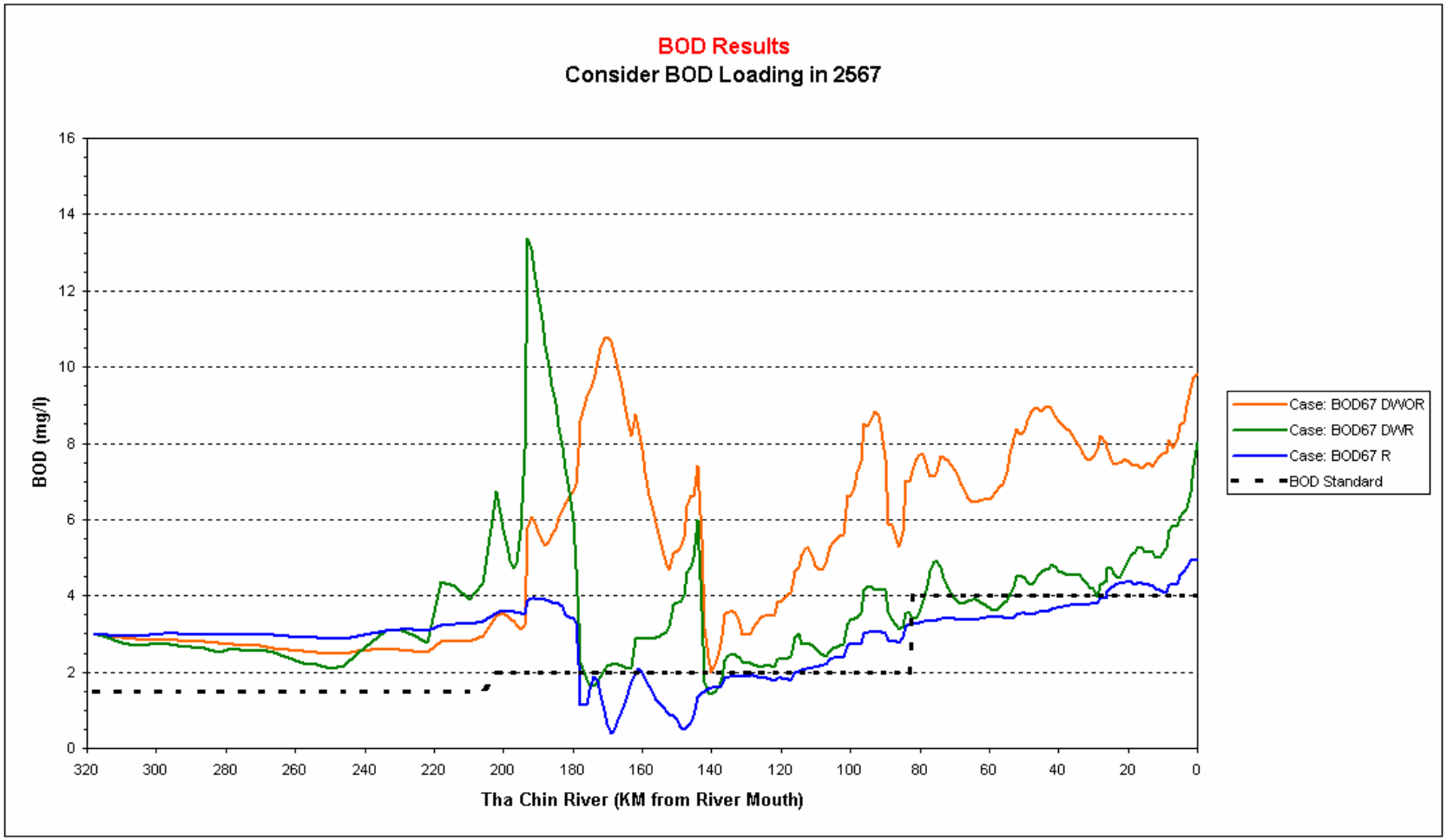

สถานการณ์ BOD ในอีก 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2567)

WQ Model Calibration in Tha Chin River

Scenario: 100% All BOD: 2024 (2567)

จากผลการคำนวณสถานการณ์คุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน ทั้งหมดพบว่า

1. สถานการณ์คุณภาพน้ำในปัจจุบัน อยู่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานตลอดทั้งลำน้ำในฤดูแล้ง และในช่วงรอยต่อระหว่างฤดูแล้งและฝน
2. สถานการณ์คุณภาพน้ำในอนาคต จะทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ

จึงจำเป็นที่ต้องมีปรับปรุงให้คุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนดีขึ้น

การปรับปรุงคุณภาพน้ำของแม่น้ำท่าจีน

ทำได้ 2 วิธีคือ

1. ลดปริมาณความสกปรกต่างๆที่ไหลลงสู่แม่น้ำท่าจีน ซึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ลุ่มน้ำ

หรือ

2. เพิ่มปริมาณการไหลในแม่น้ำท่าจีนให้มากขึ้น เพื่อทำให้ปริมาณความสกปรกต่างๆในลำน้ำเจือจางลง

ปริมาณความสกปรกที่ระบายลงสู่แม่น้ำท่าจีน

+

ในกรณีที่คุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนมีค่า**ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน** ให้ทำการปรับลดปริมาณความสกปรกที่ลงสู่แม่น้ำท่าจีนลง แต่ละแนวทางการปรับลดเรียกว่า

สถานการณ์ (Scenarios)

↓

ปริมาณความสกปรกที่ปรับลดแล้ว

ปริมาณความสกปรกที่ไหลลงสู่แม่น้ำท่าจีน

+

แนวทางการปรับลด (Scenarios)

=

ปริมาณความสกปรกที่ปรับลดแล้ว

ข้อมูลนำเข้า

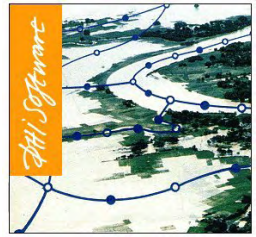

แบบจำลองคุณภาพน้ำ

ตรวจสอบ

มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน

ยังไม่ผ่าน !

ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

เป้าหมาย

การลดปริมาณความสกปรก สำหรับแม่น้ำท่าจีน
เพื่อให้คุณภาพน้ำในแม่น้ำผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

Equality Basis

หลักการการลดปริมาณความสกปรกแบบเท่าเทียมกันในทุกภาคการใช้น้ำ

กรณีศึกษา

1. กรณีปรับลด BOD ลงเหลือ 75%
2. กรณีปรับลด BOD ลงเหลือ 50%
3. กรณีปรับลด BOD ลงเหลือ 25%

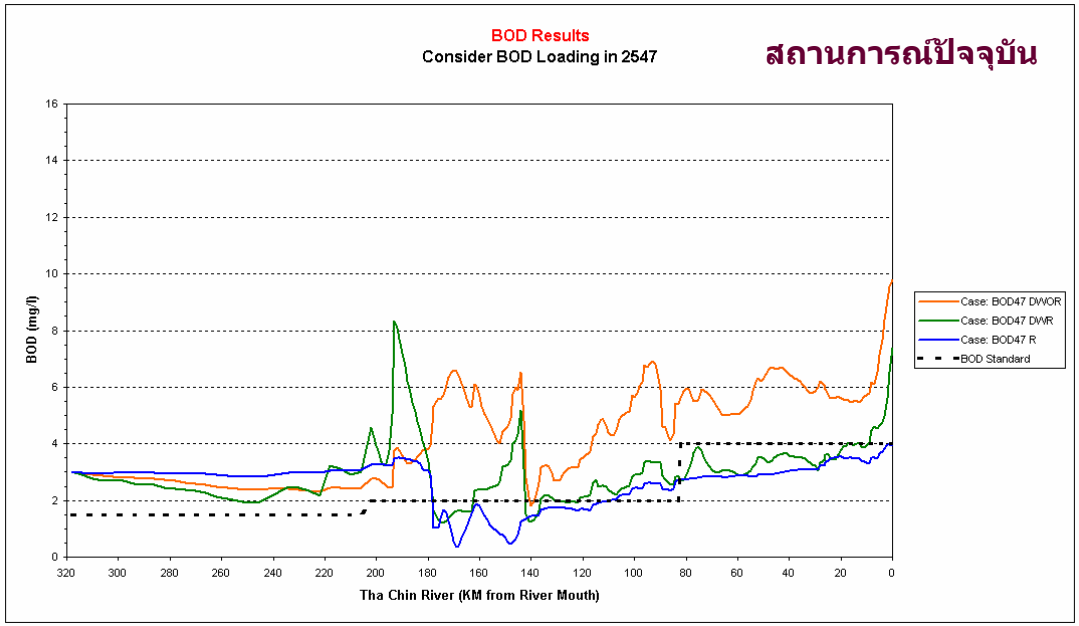

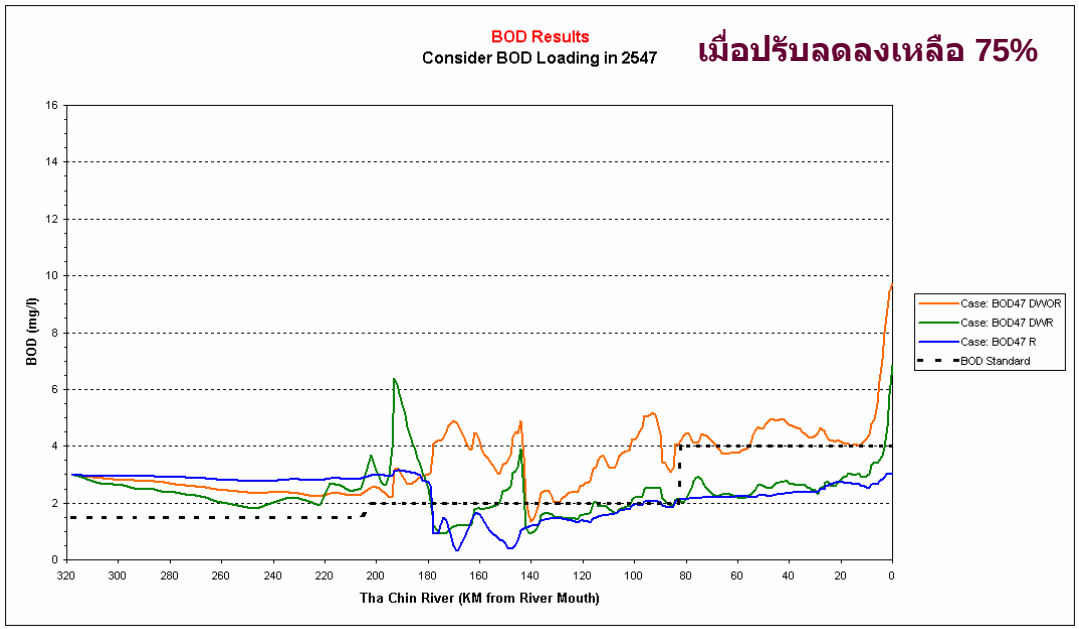

BOD

Model Results in
Tha Chin River)

เปรียบเทียบ
ค่า BOD ในสถานการณ์ปัจจุบัน
และ
ค่า BOD หลังจากมีการปรับลด
ปริมาณความสกปรกลงเหลือ 75 %

BOD: 2004 (2547)

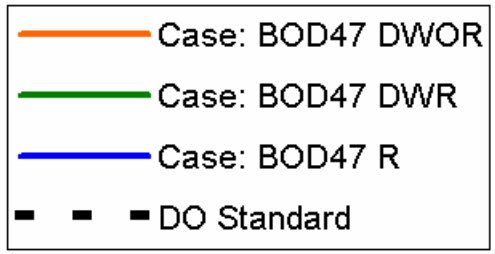

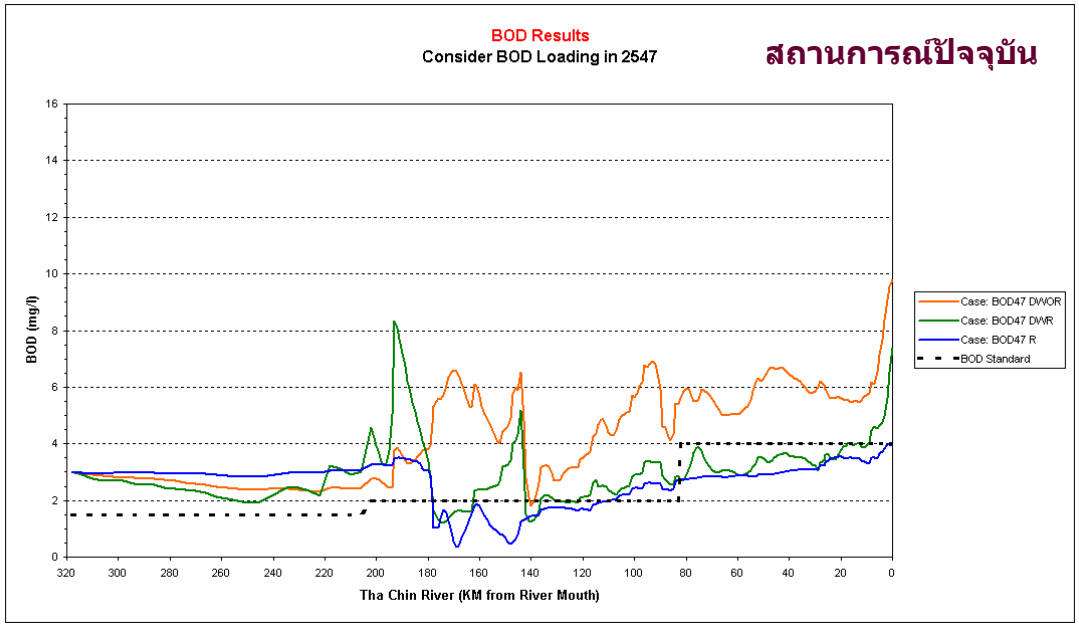

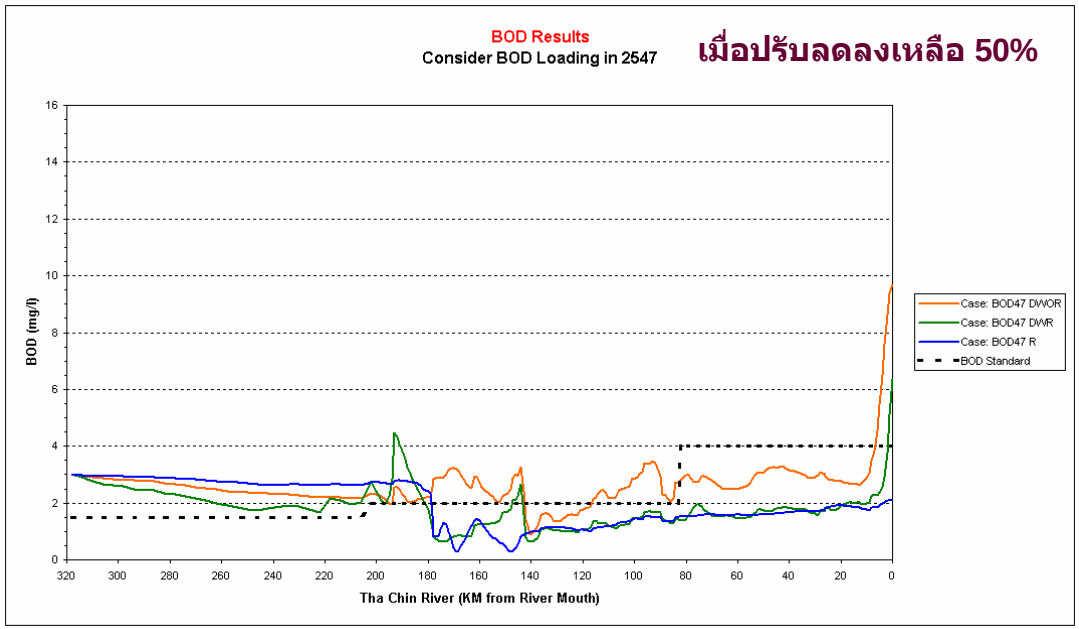

BOD

Model Results in
Tha Chin River)

เปรียบเทียบ
ค่า BOD ในสถานการณ์ปัจจุบัน
และ
ค่า BOD หลังจากมีการปรับลด
ปริมาณความสกปรกลงเหลือ 50 %

BOD: 2004 (2547)

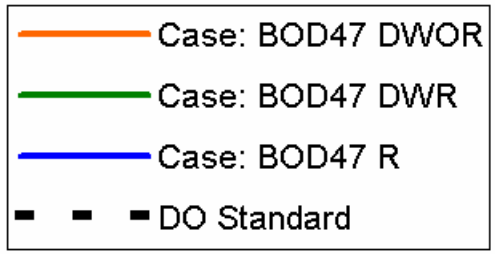

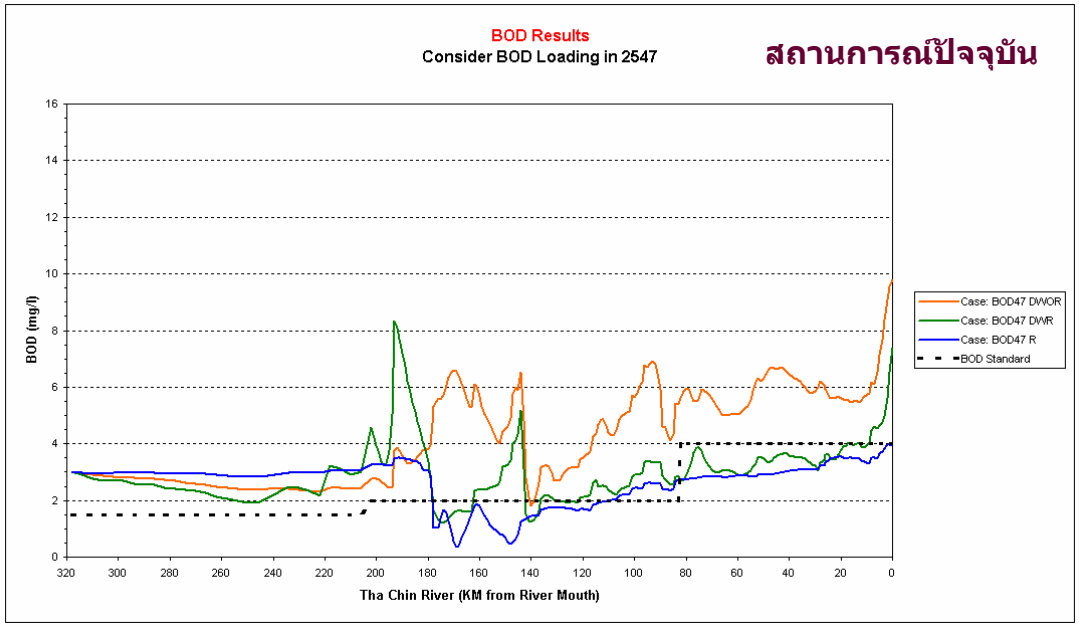

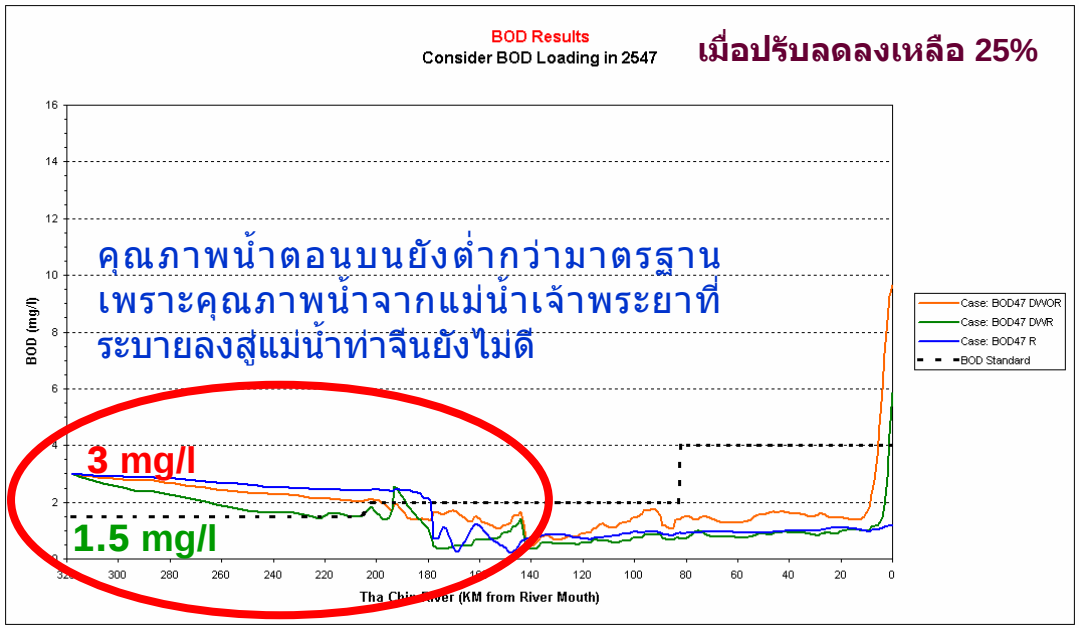

BOD

Model Results in Tha Chin River)

เปรียบเทียบ
ค่า BOD ในสถานการณ์ปัจจุบัน
และ
ค่า BOD หลังจากมีการปรับลด
ปริมาณความสกปรกลงเหลือ 25 %

BOD: 2004 (2547)

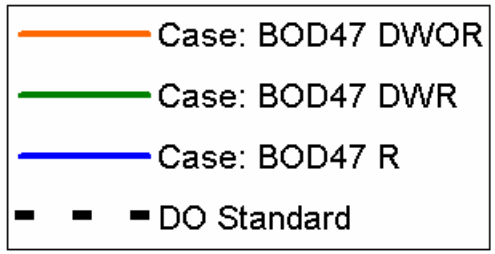

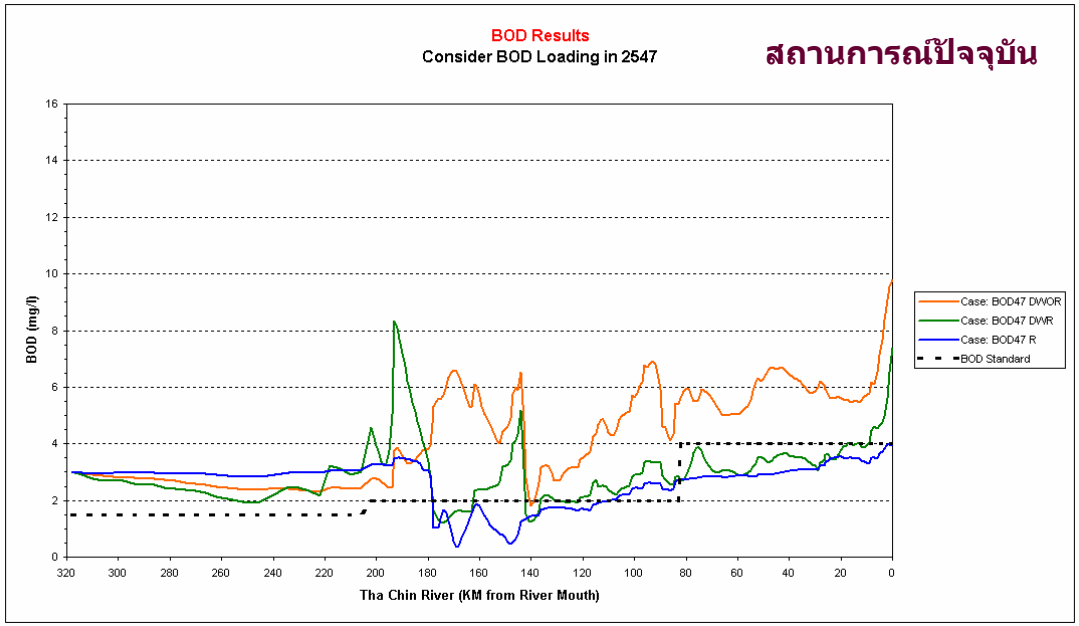

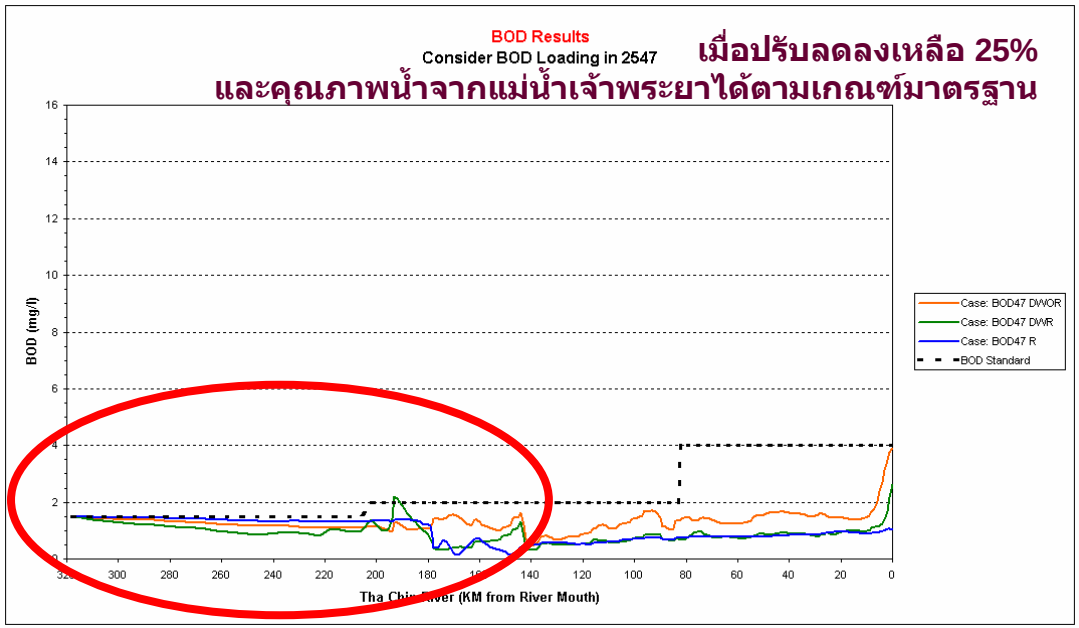

BOD

Model Results in
Tha Chin River)

เปรียบเทียบ
ค่า BOD ในสถานการณ์ปัจจุบัน
และ
ค่า BOD หลังจากมีการปรับลด
ปริมาณความสกปรกลงเหลือ 25 %
และมีการปรับปรุงคุณภาพน้ำจาก
แม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว

BOD: 2004 (2547)

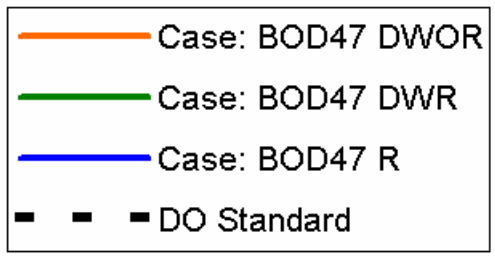

ผลการศึกษา
จากกรณีการลดปริมาณความสกปรกแบบเท่าเทียมกัน
(Equality Basis)

1. สำหรับการปรับปรุงคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนตอนกลาง และตอนล่าง ต้องทำการปรับลดปริมาณ BOD จากทุกแหล่งกำเนิดในปัจจุบันให้เหลือเพียง 1 ใน 4 (25%) จึงจะทำให้สถานการณ์คุณภาพน้ำ (BOD) ในแม่น้ำท่าจีนตอนกลาง และตอนล่าง เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน

2. สำหรับการปรับปรุงคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนตอนบน ให้ทำการควบคุมคุณภาพน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน

3. การปรับลดปริมาณความสกปรกแบบเท่าเทียมกันนี้ เป็นการปรับลดที่ไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากไม่ได้พิจารณาถึงแหล่งกำเนิดปริมาณความสกปรกจริงๆในพื้นที่ลุ่มน้ำ

   ดังนั้นจึงต้องพิจารณาแนวทางลดปริมาณ BOD ด้วยวิธีอื่น

BOD Peak Reduction Basis

หลักการลดปริมาณความสกปรกแบบพิจารณาตามพื้นที่ที่เกิด BOD สูง

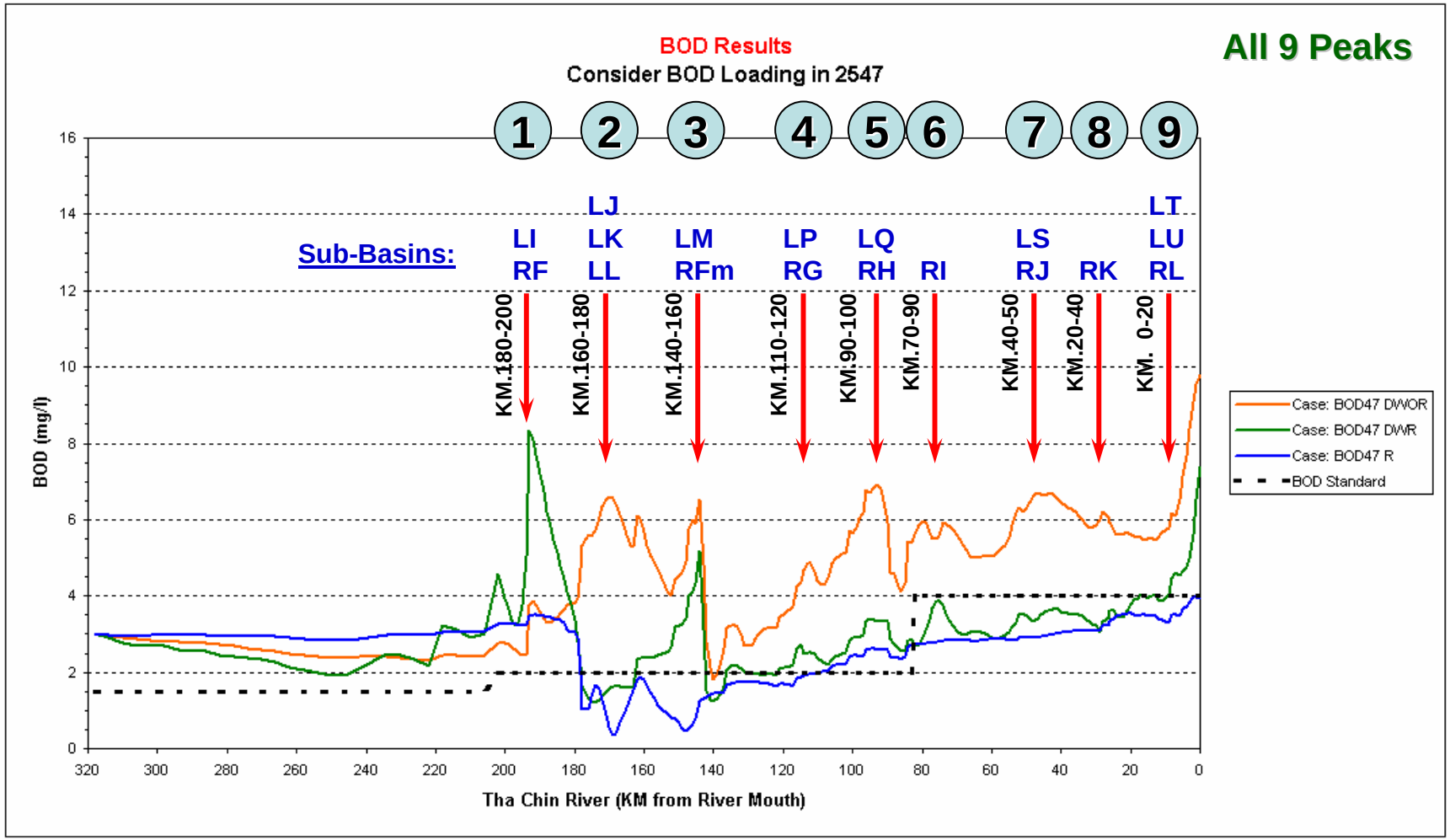

สถานการณ์ปัจจุบันของ BOD ในแม่น้ำท่าจีน

Model Results in Tha Chin River

BOD: 2004 (2547)

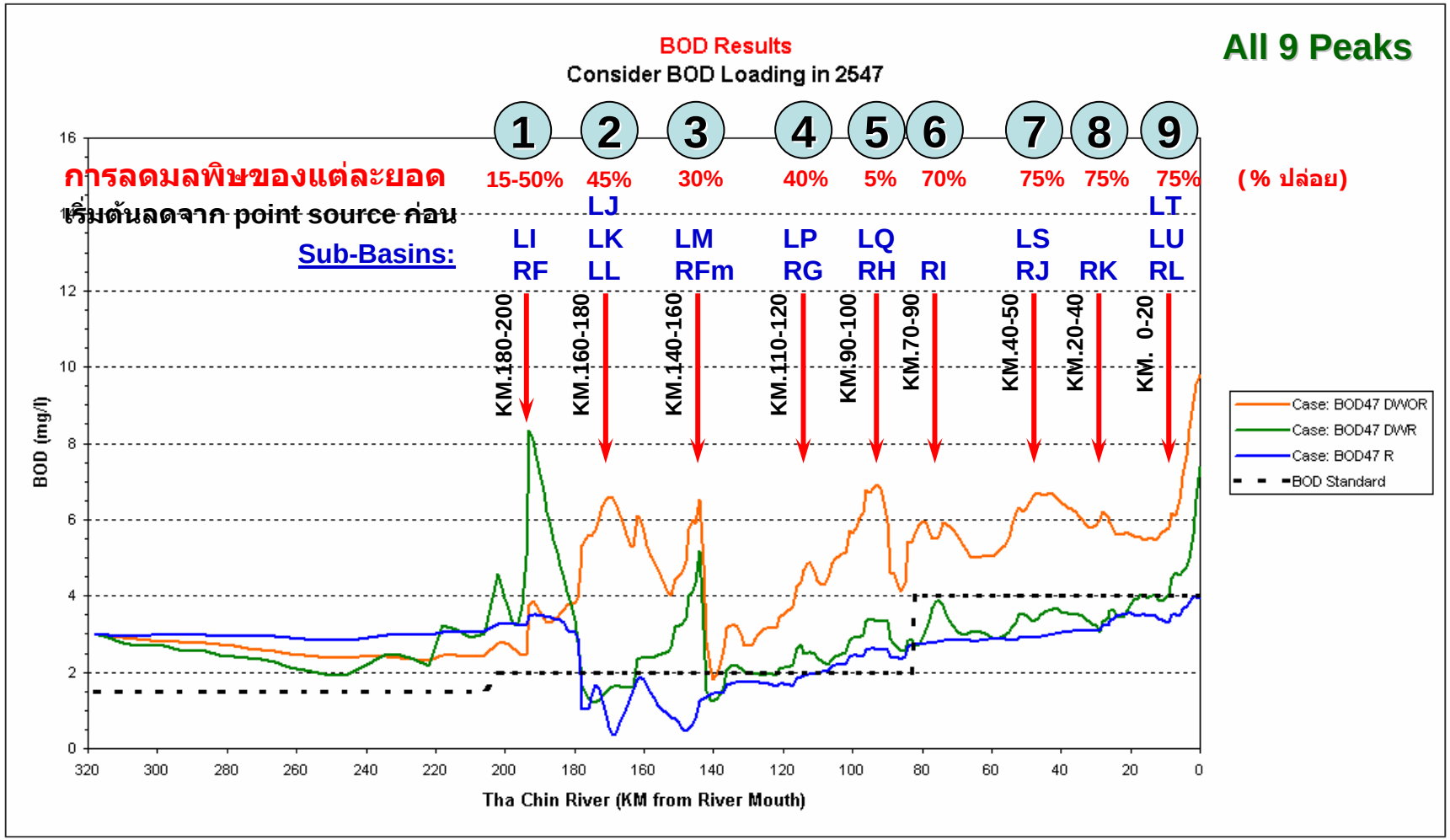

สถานการณ์ปัจจุบันของ BOD ในแม่น้ำท่าจีน

Model Results in Tha Chin River

BOD: 2004 (2547)

การปรับปรุงคุณภาพน้ำ - BOD Peak Reduction Basis

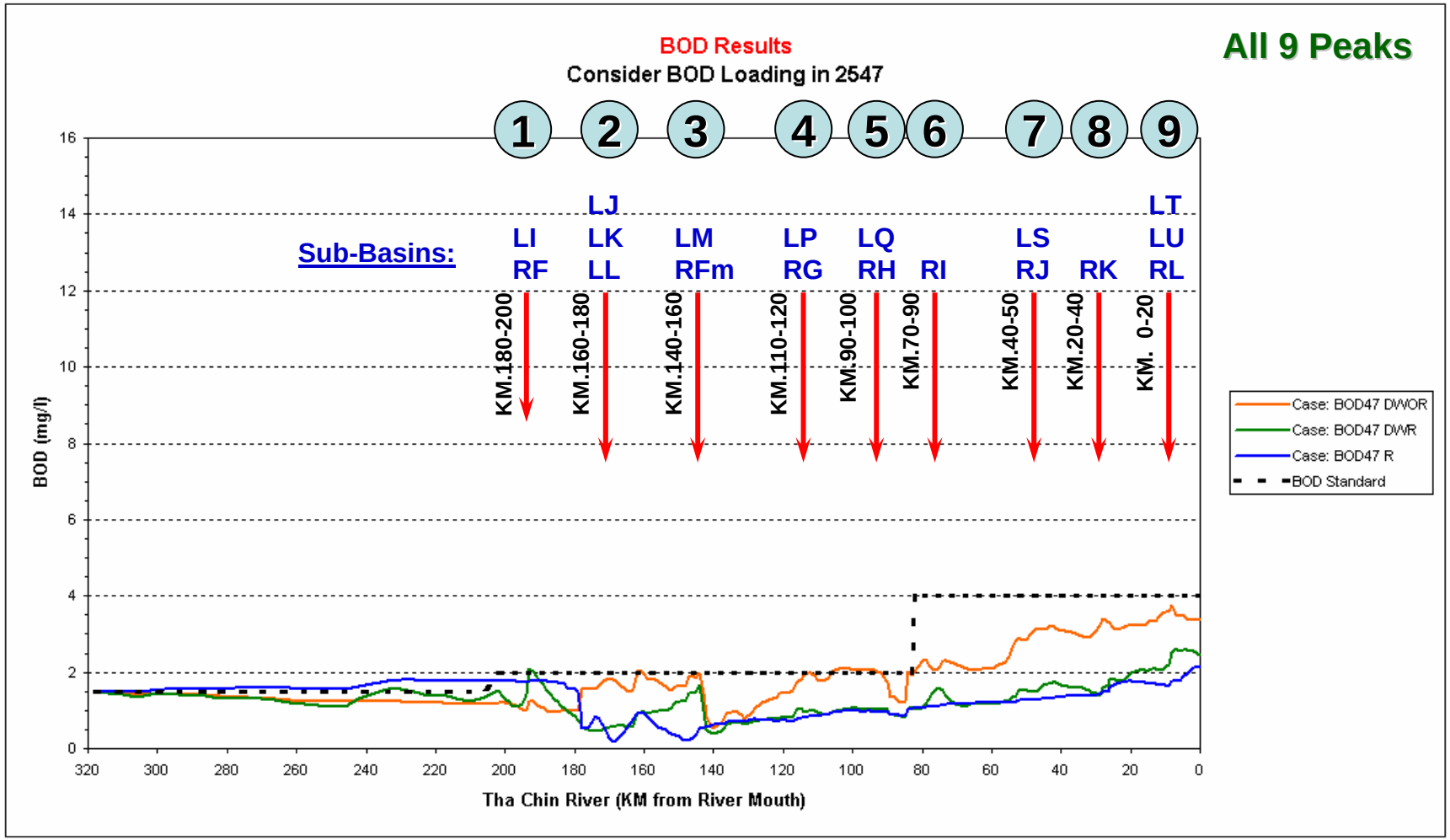

ผลการปรับลดปริมาณ BOD ตามหลัก BOD Peak Reduction Basis

Model Results in Tha Chin River

BOD: 2004 (2547)

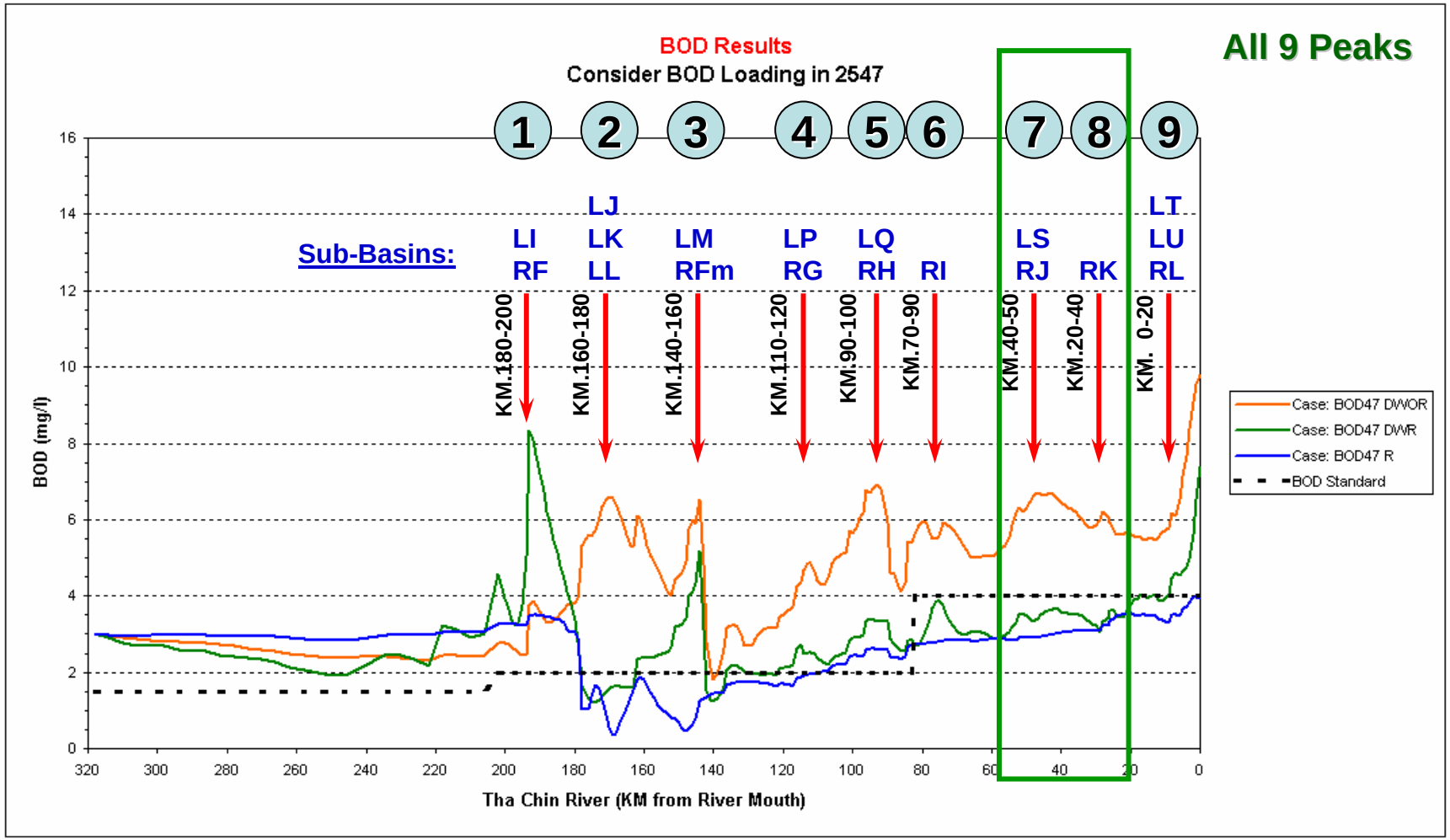

สถานการณ์ปัจจุบันของ BOD ในแม่น้ำท่าจีน

Model Results in Tha Chin River

BOD: 2004 (2547)

ตัวอย่างฐานข้อมูลของลุ่มน้ำย่อย LS (คลองภาษีเจริญ) และ RJ จากฐานข้อมูลระบบ GIS

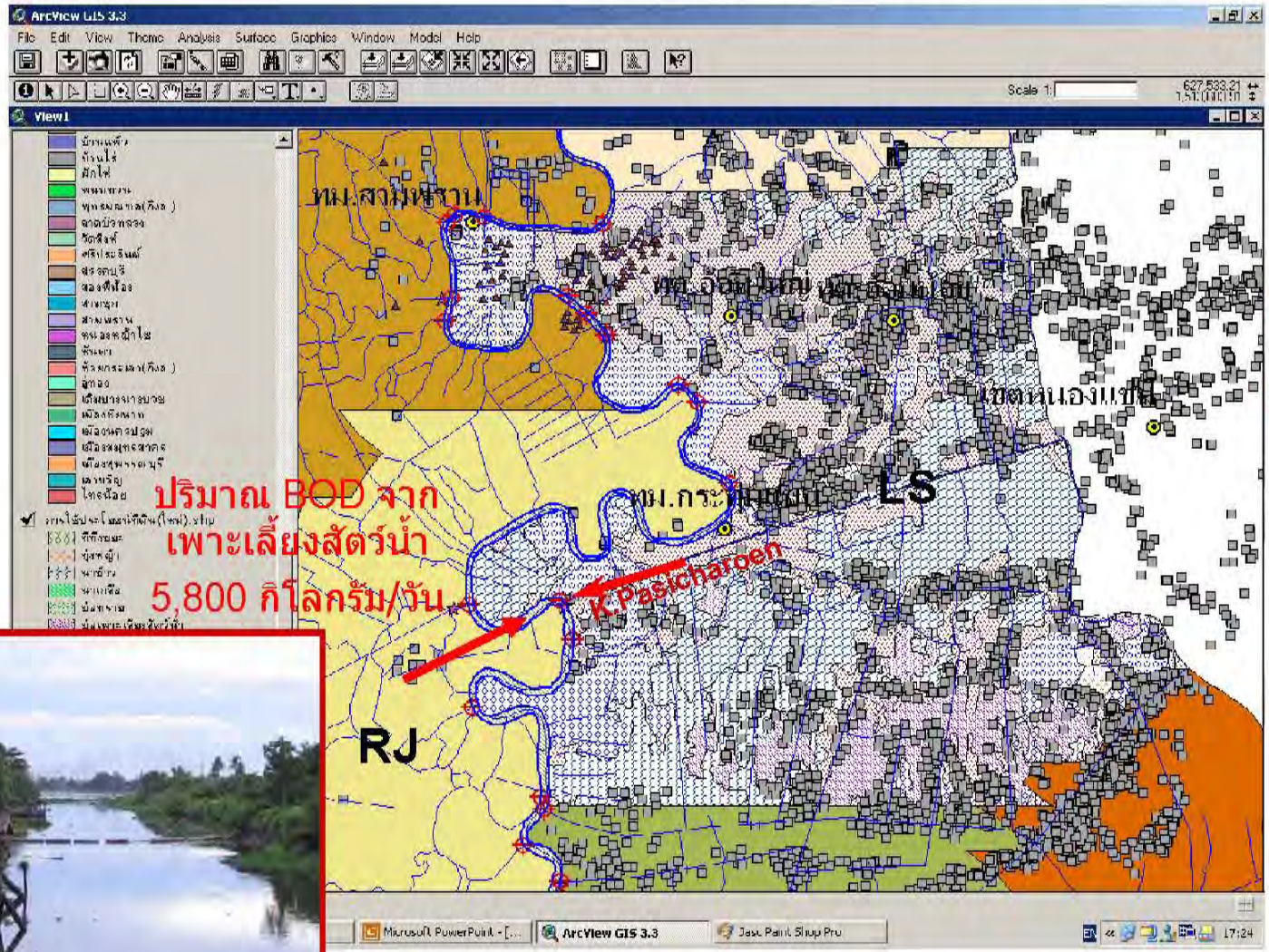

ตัวอย่างฐานข้อมูลของลุ่มน้ำย่อย RK (คลองดำเนินสะดวก) จากฐานข้อมูลระบบ GIS

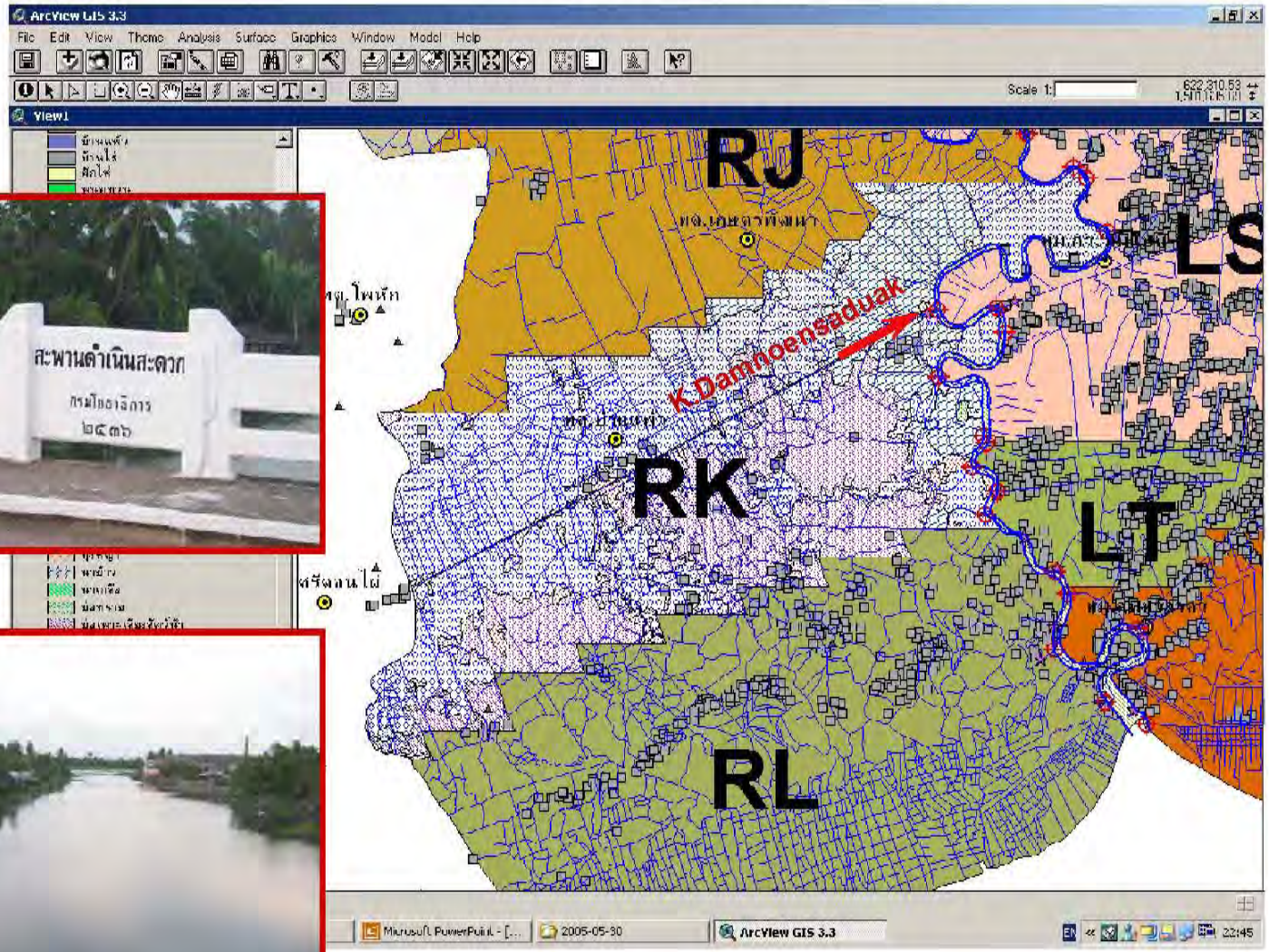

ปริมาณ BOD จากเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 8,200 กิโลกรัม/วัน

การประเมินสถานการณ์คุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีนแบบอัตโนมัติ

ข้อมูล

- ปริมาณน้ำฝน
- ผลการตรวจวัดปริมาณ DO
- ผลการคำนวณคุณภาพน้ำจากแบบจำลอง

ปริมาณ BOD ที่ตำแหน่งต่างๆ ในลำน้ำท่าจีน

การเตือนภัยสถานการณ์

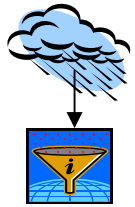

- ปริมาณน้ำฝนเกินเกณฑ์ที่กำหนด

SMS Message
เฝ้าระวังสถานการณ์น้ำเน่าเสีย
เนื่องจาก non-point source

- ค่า DO จากสถานีวัดต่ำกว่าเกณฑ์

SMS Message
เฝ้าระวังสถานการณ์น้ำเน่าเสียที่.....

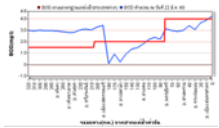

- ค่า BOD จากการคำนวณโดยแบบจำลองเกินเกณฑ์ที่กำหนด

SMS Message + Voice Message
เฝ้าระวังสถานการณ์น้ำเน่าเสียที่.....

ผลการศึกษา

1. แบบจำลองคุณภาพน้ำสามารถประยุกต์ใช้ในแม่น้ำท่าจีนได้ดี และสามารถใช้ประเมินปริมาณมลพิษสูงสุดที่แม่น้ำท่าจีนสามารถรองรับน้ำต่อวัน และกำหนดปริมาณน้ำทิ้งที่ยินยอมให้ระบายลงสู่แม่น้ำท่าจีน
2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ร่วมกับแบบจำลองคุณภาพน้ำ และปริมาณฝนในระบบ real time สามารถคำนวณและทำนายปริมาณมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่ไม่มีจุดแน่นอนซึ่งระบายลงสู่แม่น้ำท่าจีนได้
3. แนวทางการปรับปรุงคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนให้ดีขึ้น มีอยู่ด้วยกัน 3 แนวทาง คือ

   1) การลดปริมาณความสกปรกที่ระบายลงสู่แม่น้ำท่าจีน

   2) การปล่อยน้ำเพื่อไล่มลพิษ

   3) การหาแหล่งกำเนิดมลพิษ และการลดปริมาณมลพิษที่เกิดขึ้นอย่างผิดปกติ